

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

En omsorgsfull förvaring?

En narrativ studie av livsberättelser från ett lågtröskelboende

Abstract

Author: Rebecca Månsson

Title: En omsorgsfull förvaring?

Supervisor: Ulrika Levander

Assessor: Mats Hilde

The aim of this study was to examine how people who live in supported housings for active addicts shape their life stories based on their current geographical and social position. And how their stories can be understood in relation to prevailing political discourses on homelessness and substance abuse. A combination of unstructured life story interviews and ethnographic methods were used to collect the empiricism, and a narrative approach, mixed with elements of discourse analytical tools, were used during the analysis. The conclusion of this study was that the three men, who was interviewed in the study, all go against the prevailing institutional preconception that people who live in supported housings for active addicts are passive victims of addiction, exposed and excluded. Contrary to this, the men construct themselves as strong and resourceful men, with control of their lives and with the power to choose where they go in life. However, when it comes to their stories in regard to the supported housing-solution they presently are experiencing, their stories differ. The conclusion from their stories is that the supported housing-solution can be understood in many different ways and that the men use already existing and well established ways to explain their current situation, such as Sahlin's (1996) 'lodging staircase' or the harm reduction model. The housing was also described as a prison, limiting the individual freedom and legal certainty of t's residents. The implications of using harm reduction were then critically discussed.

Keywords: Life stories, narrative analysis, addiction, institutional identities, harm reduction, lodging staircase

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING OCH PROBLEMFÖRMULERING.....	6
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
1.2 DISPOSITION	7
2. KUNSKAPSÖVERSIKT	7
2.1 DEN SVENSKA NOLLTOLERANSEN.....	7
2.2 HARM REDUCTION – DET HUMANISTISKA PERSPEKTIVET	8
2.3 HEMLÖSHET	9
2.4 DEN SEKUNDÄRA BOSTADSMARKNADEN.....	9
2.5 KATEGORISERING INOM SOCIALT ARBETE	10
2.6 PROBLEMIDENTITETER OCH FÖRNEKELSEDISKURSEN	10
3. TEORETISKA BEGREPP OCH ANALYTISKA VERKTYG.....	11
3.1 EN SOCIALKONSTRUKTIVISTISK ANSATS.....	11
3.2 PASTORALMAKT OCH INSTITUTIONELLA PARADOXER.....	12
3.3 DEN MORALISKA GEOGRAFIN.....	13
4. METODOLOGISKA ÖVERVÄGANDEN	14
4.1 LITTERATURSÖKNING	14
4.2 DEN NARRATIVA FORSKNINGEN.....	14
4.3 LIVSBERÄTTELSEN SOM METOD.....	15
4.4 ÅGENS SOM ANALYTISKT VERKTYG	15
4.5 DEN OSTRUKTURERADE INTERVJUN	15
4.6 MIKRO-ETNOGRAFI	16
4.7 URVALSPROCESSEN.....	17
4.7.1 <i>Om boendet</i>	17
4.8 GENOMFÖRANDE.....	17
4.8.1 <i>Transkribering</i>	18
4.8.2 <i>Analysförfarande och bearbetning</i>	18
4.8.3 <i>En abduktiv ansats</i>	19
4.9 METODENS FÖR- OCH NACKDELAR	19
2.10 FORSKNINGSETISKA FRÅGOR	19
4.10.1 <i>En utsatt grupp</i>	20
4.10.2 <i>Etiska överväganden</i>	20
4.11 FÖRFÖRSTÅELSE.....	21
5. ANALYS.....	22
5.1 FÖRSTA MÖTET MED BOENDET.....	23
5.2 NARRATIV OM ALKOHOLEN	23

5.2.1 Frank – Alkoholen som glädje och gemenskap	23
5.2.2 Ove – Alkoholen som glädje och gemenskap.....	25
5.2.3 Stellan – Alkoholen som självmedicinering.....	26
5.2.4 En utmaning av förnekelsediskursen	27
5.3 UTSATTA MISSBRUKARE ELLER PROFESSIONELLA BRUKARE?	27
5.3.1 Den aktiva agenten	30
5.4 NARRATIV KRING BOENDET	30
5.4.1 Stellans narrativ – Harm reduction.....	31
5.4.2 Franks narrativ - idén om boendetrappan	31
5.4.3 Oves narrativ - sanktionstrappan	32
5.4.4 Ett boende, tre narrativ	34
5.5 DEN OMSORGSFULLA MAKTUTÖVNINGEN	34
6. DISKUSSION	36
7. KÄLLFÖRTECKNING	38
BILAGA 1	41

1. Inledning och problemformulering

Byggnaden ser vid första anblicken helt öde ut, fönstren är gallerbeklädda och en kundvagn står rostig och övergiven utanför dörren. Vissa kallar det ett fängelse, andra sitt hem. Men den officiella benämningen är stöd- eller lågtröskelboende. Människor som bor på dessa boenden målas ofta upp som utstötta, utsatta individer som helt har tappat greppet om sin tillvaro (Becker 2006). Huruvida det är individens eget fel eller brister i samhällets skyddsnet som gör att dessa boenden överhuvudtaget behöver finnas är en ständigt pågående debatt, inom den socialvetenskapliga forskningen såväl som inom den svenska socialpolitiken (Swärd 2008). De allra flesta som bor här lever också med någon form av långvarigt missbruk, som i flera fall också kombineras med skilda former av psykiatriska diagnoser.

I en rapport publicerad i november 2015 konstaterar FN att den svenska narkotikapolitiken är långt ifrån förenligt med de mänskliga rättigheterna. Snarare än att hjälpa sina medborgare bidrar den till ökad diskriminering för de som fastnat i ett missbruk (Sveriges Television 2015). Den svenska narkotikapolitiken utgår från en så kallad nolltolerans, där målet är ett drogfrött samhälle. För att nå detta mål har en offensiv narkotikapolitik utformats bestående av tre grundpelare: kontroll, förebyggande arbete och behandling (Sahlin 2001). Nolltoleransen innebär även att all befatning med den icke-medicinska narkotikan sedan 1988 är kriminaliserad (Goldberg 2010). Trots att en av narkotikapolitikens grundpelare är behandling, förpassas många av de tunga missbrukarna idag till olika harm reduction-lösningar, så som härbärgen och lågtröskelboende, där missbrukare tillåts att använda droger under kontrollerade former (Sahlin 1996; Goldberg 2010). Dessa harm reduction-insatser är något som blivit allt vanligare i Sverige under de senaste decennierna (Hurme 2002). Vi finner alltså, trots en uttalad politisk målsättning om nolltolerans, en samexistens av två sinsemellan motstridiga ståndpunkter i de stöd- och behandlingsinsatser som erbjuds narkomaner i Sverige idag.

Knutagård (2009) beskriver denna typ av boende som en sista utpost; en utpost dit klienterna blir förvisade när de av socialtjänsten klassats som hopplösa fall (Järvinen 2004). Att bli klassad som ett hopplöst fall innebär även att klienten ses som ”icke behandlingsbar” och att klienten ständigt måste förhandla kring sin skuld och sitt ansvar. Vad händer då denna klient blir förpassad till ett exkluderat lågtröskelboende - en plats som kommer med föreställningen om att de anlät till en slutstation, där det inte finns någon väg ut (jfr Sahlin 1996; Knutagård 2009; Cresswell 2015)? Och vad som sker med de individer som inte själva kan förlika sig med den kategori de blivit placerade i och vilken hjälp får de utav samhället?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är undersöka hur boende på lågtröskelboende formar sin livsberättelse utifrån sin nuvarande geografiska och sociala position samt hur detta kan förstås i relation till rådande samhällsdiskurser kring hemlöshet och missbruk.

I uppsatsen besvaras följande frågeställningar:

- Vilka centrala narrativa teman framställs i de boendes livsberättelser?
- Hur beskriver de sig själva, sin livssituation och det samhälle som omger dem?
- Vilka implikationer och/eller konsekvenser får de narrativ som framträder i livsberättelserna för synen på svensk narkotikapolitik, missbruksbehandling och harm reduction?

1.2 Disposition

I kapitel två redovisas den kunskapsöversikt som är av relevans för min uppsats samt en kort överblick av hemlöshets- och narkotikapolitiken i Sverige. I tredje kapitlet presenteras de olika teoretiska begrepp som jag har valt att använda i analysen. I uppsatsens fjärde kapitel presenteras de metodval och analysmetoder jag valt samt de metodologiska överväganden som jag har ställts inför i genomförande av studien, vilket följs av analyskapitlet, där de tre livshistorier som jag har samlat in genom ostrukturerade djupintervjuer redovisas och analyseras. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning av studiens analytiska fynd, vilket följs av en slutdiskussion.

2. Kunskapsöversikt

Jag kommer i detta kapitel att ge en översikt av kunskapsläget för mitt uppsatsområde. Det finns en avsevärd mängd forskning kring missbruk och hemlöshet och jag har i detta kapitel försökt att lyfta upp det som känns relevant utifrån uppsatsens specifika forskningsfrågor och problemområde. Inledningsvis redovisas en övergripande bild kring missbruks- och hemlöshetsdebatten i Sverige. Härefter följer en inblick i forskning kring harm reduction som ett alternativ till mer traditionella behandlingsinsatser mot missbruk samt forskning kring olika lösningar på hemlöshet som har växt fram i Sverige under senare decennier. Slutligen redogörs för forskning om hur problem- och missbruksidentiteter tenderar att konstrueras och kategoriseras av olika välfärdsinstitutioner samt vilka konsekvenser det kan få för personer som inte vill, kan eller lyckas stämma in i de kategoriseringar som läggs på dem.

2.1 Den svenska nolltoleransen

Den svenska narkotikapolitiken har sedan slutet av 1970-talet haft ett drogfritt samhälle som mål. Politiken bygger på en nolltolerans mot all icke-medicinsk bruk av narkotika och sedan 1988 är all

befattning med den icke-medicinska narkotikan kriminaliserad (Goldberg 2010). Hurme (2002) menar att denna restriktiva narkotikapolitik har som mål att få narkotika att bli ett förkastligt socialt fenomen. För att nå detta mål har en offensiv narkotikapolitik utformats bestående av tre grundpelare: kontroll, förebyggande arbete och behandling (Sahlin 2001). Enligt nolltoleransens linje är det också av vikt att narkotikabrukaren övervakas, i hopp om att detta ska leda till en minskad efterfrågan av narkotika i samhället (Hurme 2002). Den rådande narkotikapolitiken bygger enligt Goldberg (2010) ursprungligen på läkaren och narkotikadebattören Bejerots antaganden. Bejerot (1969) hävdade att det var på grund av de bio-kemiska egenskaperna i drogerna som missbrukare skapas och inte på grund av samhället och människans livsvillkor. Med Bejerots tankesätt målades människan på så vis upp som ett viljelöst offer för narkotikan (Goldberg 2010). Både Goldberg (ibid.) och Svensson (2007) är kritiska till att allt bruk av narkotika klassas som missbruk eftersom det enligt dem i själva verket finns varierade grader av användning. De menar att det istället är viktigt att skilja på rekreationsbrukare och de tunga missbrukarna, för att inte stigmatisera alla och placera dem längre ifrån hjälpen.

2.2 Harm reduction – det humanistiska perspektivet

Harm reduction är en narkotikapolitisk inriktning som har växt fram som en motvikt till den idé om nolltolerans som länge varit rådande i Sverige (Hurme 2002). Istället för en sträva mot ett narkotikafritt samhälle är harm reductions första prioritet en minskning av missbrukets negativa konsekvenser för missbrukaren. Missbrukarens val att använda droger accepteras inom denna narkotikapolitiska inriktning som hans/hennes val och inget moraliskt dömande ska därför göras av stat eller myndighet (Riley & O' Hare 2000). En av anledningarna till harm reductions stigande popularitet är den märkbara minskningen av både hepatit-C och aidsspridning som redovisats i de områden där harm reduction-insatser, som t.ex. sprutbytesprogram och substitutionsbehandlingar har initierats (ibid.). Metadonprogrammet, som utgör en form av substitutionsbehandling, godkändes av Socialstyrelsen för reguljär vård redan 1981 (Socialstyrelsen 2012). Trots att Harm reduction enligt Riley och O' Hare (2000) inte bör vara moraliskt dömande menar Petersson (2013) att substitutionsbehandling kan ses som en normaliserande praktik som kategoriserar sina klienter som exempelvis ömkans- eller klandervärda. En återkommande kritik gentemot harm reduction som idé är den luddighet och mångtydlighet begreppet vilar på. Det har inte enats kring någon enhetlig definition, vilket Hurme (2002) och Inciardi och Harrison (2000) menar kan leda till förvirring bland utövarna av harm reduction-metoder. Men trots denna kritik har det största hindret för att kunna utföra fullskaliga harm reduction-insatser den nolltolerans som råder i den svenska narkotikapolitiken (Hurme 2002).

2.3 Hemlöshet

Termen hemlös är enligt Swärd (2008) ett relativt modernt begrepp. Begreppet började användas först vid 1900-talets sekelskifte och då som ett resultat av 1800-talets industrialisering och filantropins framväxt (ibid.). Swärd (2008) redogör för sex svenska studier kring hemlöshet som har genomförts sedan 1900-talets början. En central del i dessa studier har undersökt situationer på härbärgen. Swärd (ibid.) hävdar att det inte verkar ha skett någon större skillnad i beskrivningen av härbärgen under 1900-talet. Miljöerna beskrivs oavsett tid som skitiga och undermåliga. Ytterligare en gemensam nämnare i hemlöshetsforskningen är diskussionen kring huruvida det är samhället eller individen som har orsakat hemlösheten, en diskussion som pågår än idag (Swärd 2007; Swärd 2008). Samtidigt som detta debatteras riktas idag också kritik mot att hemlöshetsforskning är allt för ensidig, att den saknar ett genusperspektiv samt att den i allt för låg utsträckning fokuserar på de sociala mekanismer som ligger bakom hemlöshet (Swärd 2008).

Under det senaste decenniet har begreppet hemlös fått en vidare innebörd. Då det tidigare endast avsåg de som sågs som ”uteliggare” inberäknas nu en bredare grupp som hemlösa i den svenska hemlöshetsstatistiken (Socialstyrelsen 2015). Cresswell (2015) menar att hemlöshet handlar om att vara fränkopplad från flertalet platser, både geografiskt och socialt. Han menar också att hemlöshet, i den förståelse som är rådande i västvärlden idag, handlar om mer än att inte ha ett hem. Enligt Socialstyrelsen (2015) beskriver begreppet hemlös inte längre bara en person, utan en situation som personen kan befinna sig i under längre och kortare tid.

2.4 Den sekundära bostadsmarknaden

Den sekundära bostadsmarknaden växte under slutet av 1980-talet fram som ett alternativ för missbrukare och uteliggare som av olika anledningar inte ansågs klara av att hantera ett eget boende. De boenden som denna kategori innefattar är härbärgen, stöd-och lågtröskelboenden, träningslägenheter och specialkontrakt från socialtjänsten (Sahlin 1996). Sahlin (ibid.) menar att det ofta inom kommuner finns en kedja av boenderesurser som symboliskt målas upp som en trappa, där hemlösa och missbrukare kan avancera med syftet att ”lära sig att bo”. Att boendetrappan, som är den vanligaste modellen i Sverige för insatser vid hemlöshet, fungerar som en lösning på hemlöshet är enligt Sahlin (ibid.) en myt. För precis som de boende kan flyttas upp, används trappan även som en sanktion och misslyckanden på ett steg kan leda till en nedflyttning. I samband med det lägsta steget, härbärgen, använder Knutagård (2009) uttrycket ”en sista utpost”. Han menar att för de klienter som av socialtjänstens aktörer blivit bedömda som ”hopplösa fall” finns ingen annan åtgärd än just denna ”sista utpost”. Knutagård (ibid.) beskriver denna utpost som en plats som ligger i gränslandet mot gatan. Gatan som socialtjänsten enligt lagstiftning måste rädda

klienterna ifrån. Dessa placeringar legitimeras med att socialarbetaren inte har något annat val. Vidare menar han att det sedan bostadstrappans etablering som standardlösning på hemlöshetsproblematik har blivit allt svårare för de hemlösa att få ett förstahandskontrakt. Knutagård menar, (ibid.) i likhet med Sahlin (1996), att trappan snarare leder till att individers hemlöshet permanentas och att hemlösa människor blir fast i den sekundära bostadsmarknaden. Ett alternativ till bostadstrappan är Bostad först¹. Bostad först har under senare år fått allt mer plats i hemlöshetsdiskussionen, då bostadstrappan allt för sällan har visat sig vara framgångsrik (Sahlin 1996; Knutagård 2009; Kristiansen & Epsmarker 2012). Bostad först utgår från att de problem som ofta drabbar hemlösa beror på att de saknar en egen bostad. Kristiansen och Epsmarker (2012) menar att tryggheten av att ha ett eget boende är en förutsättning för att behandling och stödinsatser ska lyckas. Vidare redogör författarna resultatet från en utvärdering som gjorts i samband med ett Bostad först projektet i Helsingborg stad. Utvärderingen visar att ungefär 80 procent av deltagarna lyckats behålla sina bostäder och att deltagarna överlag varit mycket positiva till modellen.

2.5 Kategorisering inom socialt arbete

Alla samhällen är uppbyggda kring ett komplext system av formella och informella normer och regler. De individer som inte klarar av att anpassa sig efter rådande normer måste tas om hand om för att kaos inte ska uppstå (Shibutani 1986). För att skapa ordning i ett potentiellt kaos har samhället skapat tillvägagångssätt för att tvinga den motsträviga individen till rätta. Detta genom olika metoder som offentlig förnedring, fängelse eller uteslutning ur samhället (jfr Foucault 2007; Cresswell 2015; Sahlin 2001). Det finns även de individer som blir kategoriserade som oförmögna att leva upp till det ansvar en vuxen människa har. När en individ väl har blivit kategoriserad kommer denna kategorisering tillsammans med en stereotyp definiering med den underliggande bilden att alla i kategorin är likadana (Shibutani 1986; Sibley 1995).

2.6 Problemidentiteter och förnekelsediskursen

I en studie av alkoholisters livshistorier jämför Järvinen (2004) tre personers narrativ kring deras relationer till sitt alkoholbruk. Alkoholidentiteten är enligt Järvinen (2004) en social problemidentitet som formas av den institutionella kontexten där klienten ingår. Järvinen och Mik-Meyer (2004a) menar att problemidentiteter, så som missbrukare eller hemlös, är något som har skapats i specifika institutionella sammanhang. Klienterna förväntas ta på sig denna specifika identitet, en konstruktion som också är baserade på specifika föreställningar kring hur olika problem kan förklaras (ibid.). Två av personerna i Järvinens (2004) studie förlikar sig inte med den alkoholidentitet som finns tillgänglig i rådande institutionella behandlingskontexter. Genom detta

¹ På engelska kallas modellen Housing First

förnekande får de ständigt förhandla om sitt skuld och ansvar. Denna typ av klient riskerar enligt Järvinen att bli kategoriserad som lat eller omotiverad och kan i slutänden bli klassad som ett ”hopplöst fall”. På så vis görs klienten själv moraliskt ansvarig för sin livssituation, snarare än att välfärdsinstitutionerna tar ansvaret (ibid.). Den tredje personen accepterar istället den identiteten som finns tillgänglig enligt den AA-modell på den behandling hon deltog i. Hon har på så vis omstrukturerat sin livshistoria och skapat ett ”före och efter” erkännandet om att ”vara beroende”. Därmed slipper hon det ständiga förhandlandet om skuld och ansvar (ibid.).

De flesta välfärdsinstitutioner verkar enligt Järvinen och Mik-Meyer (2004a) arbeta utifrån den förutsättningen att det i första hand är klienten och dennes personlighet som ska förändras. Om klienten inte är villig att göra de nödvändiga förändringarna uppstår en konflikt mellan klientens och systemets målsättningar, vilket vanligtvis resulterar i att klienten uppfattas som svag, fastlåst och omotiverad. Järvinen (2004) lyfter i samband med problemidentitetsdiskussionen upp det hon det hon väljer att kalla för förnekelsediskursen. Förnekelsediskursen är enligt henne en central och dominerande diskurs inom den samtida behandlingssfären som bygger på en föreställning om att alla alkoholister är benägna att bagatellisera och förneka konsekvenserna av sitt missbruk och att de först kan ta emot behandling när de ställer in sig på att ta sitt moraliska ansvar för sina problem. Denna föreställning löper enligt Järvinen (ibid.) som en röd tråd igenom hela missbruksbehandlingen i Skandinavien. Detta uttrycks även hos Järvinen och Mortensen (2003) som menar att klienternas individuella och karakteristiska livssituation försvinner i de generella problemkategorier som socialförvaltningar skapar och arbetar efter. Svensson (2007) menar att i en behandling som exempelvis tolvstegsmodellen handlar det om att medge sin maktlöshet inför drogen och att den klient som inte gör detta anses ägna sig åt förnekande. Även här lyfts alltså förnekande fram som det centrala i synen på tillfriskningsprocessen. Det är först när förnekelsen slutar som man kan bli hjälpt från sin ”sjukdom”.

3. Teoretiska begrepp

I följande kapitel kommer jag att redogöra för de teoretiska begrepp som är centrala för denna uppsats. Kapitlet inleds med en övergripande beskrivning av socialkonstruktivismen. Detta följs av en redogörelse för begreppen moralisk geografi. Därefter lyfts begreppen institutionella paradoxer och pastoralmakt.

3.1 En socialkonstruktivistisk ansats

Jag tar i denna uppsats min utgångspunkt i ett konstruktivistiskt tänkande på så vis att den kunskapsteoretiska utgångspunkten utgår ifrån att det inte finns någon objektiv eller ”sann”

verklighet. *Socialkonstruktivismen* har sitt ursprung i postmodernismen och kan ses som en uppgörelse mot de traditionella synsätten som fanns på 1800-och 1900-talet, bland annat realismen och positivismen (Wenneberg 2010). Wenneberg (ibid.) menar att omvärlden enligt socialkonstruktionismen förstås som socialt konstruerad där vår världsbild och vår kunskap speglas av den kontext vi befinner oss i och de rådande kulturer och normer som existerar just här och nu. Thomassen (2007) menar att språket, som även det anses vara socialt konstruerat, har en central roll i konstruktivistiska analyser. Med hjälp av språket skapar vi vår verklighet och de institutioner som ses som giltiga. Socialkonstruktionismen är kritisk mot självklara och förgivet tagna kunskapsanspråk och kan användas för att ifrågasätta och demaskera dessa (Wenneberg 2010).

3.2 Pastoral makt och institutionella paradoxer

Begreppet *pastoral makt* har sitt ursprung i de gammalkyrkliga traditionerna från 1500-talet där pastorn vakade över sin församling med det yttersta målet att trygga individens frälsning (Foucault 1986). Detta kan också relateras till de paradoxer inom välfärdsinstitutionerna som Järvinen och Mik-Meyer (2004b) lyfter upp. Kännetecknen för pastoralmakten är att den både har kontrollerande och vårdande funktioner. Förutom att enbart kommendera flocken, handlar pastoralmakten också om att föra den till frälsningen. Satt i ett modernt perspektiv innebär pastoralmakten att samhället ser till att leda sina invånare mot bättre hälsa och en tillräcklig välfärd och levnadsstandard. Det handlar här både om att hjälpa och kontrollera gruppen samtidigt som den enskilda individens behov ska ligga i fokus (Foucault 1986). Detta kan sättas i kontext till den kontroll som sker på stöd- och lågtröskelboenden, där alkohol är tillåtet i ”lagom” dos och kontrollen därför kan förstås som en form av livräddning (jfr Sahlin 1996). Järvinen (2013) menar att den pastoral makt inom välfärdsinstitutioner ofta framträder som en positiv och produktiv makt. På detta vis ses inte detta utövande av makt som makt och blir därmed osynlig och kan därför vara extra svår för individer att försvara sig emot.

I koppling till den disciplinerande kontroll som sker på stöd- och lågtröskelboenden vill jag i samband med pastoralmakten även lyfta upp det Järvinen och Mik-Meyer (2004b) väljer att kalla för *institutionella paradoxer*. Författarna lyfter upp ett flertal paradoxer som de urskiljer inom skandinaviska välfärdsinstitutioner som arbetar med stöd och behandling till utsatta grupper i samhället. En av de motsägelser som de beskriver – och som är av relevans för denna uppsats – är balansgången mellan en helhetssyn och ett individfokus i det sociala arbetet. Trots att socialarbetarens professionella ideal ska vara att arbeta utifrån en helhetssyn kring klientens sociala situation, blir det enligt Järvinen och Mik-Meyer (2004) i slutänden oftast klientens personliga inställning som blir avgörande för om behandlingsinsatser ska beviljas och genomföras (jfr Järvinen

2004). I relation till de narrativ som framträder i denna studies empiri avspeglas också en sådan paradox i relation till det Järvinen (2004) väljer att kalla *förnekelsediskursen*, som idag har en överordnad ställning i synen på möjlighet att sluta missbruka. Ytterligare en paradox framträder i det att socialarbetaren å ena sidan ska diagnostisera, kategorisera och kontrollera och å andra sidan ska hjälpa och stötta klienterna. Enligt Järvinen och Mik-Meyer (2004a) hamnar dessa två målsättningar ibland i en kollisionkurs. Järvinen och Mortensen (2003) lyfter upp neutraliteten som ytterligare en paradox för det sociala arbetet. De menar att det inte finns någon neutral hjälp inom välfärdsinstitutionerna, utan att all hjälp innebär en form av moralisk disciplinering (jfr Foucault 1986). Då klienter som bor på ett lågtröskelboende redan kan antas ha klassificerats ut som omotiverade och hopplösa ur ett behandlingsperspektiv, är frågan om disciplinering här också teoretiskt intressant för min studie. Innebär kategoriseringen som omotiverad och hopplös att klienter på lågtröskelboende slipper undan välfärdsstatens disciplineringsförsök i form av behandling – eller tar dessa sig bara annorlunda uttryck?

3.3 Den moraliska geografin

Cresswell (2015) lyfter upp begreppet *plats*² då han talar om det han kallar den *moraliska geografin*. Han menar att individer i dagens samhälle ofta länkar samman sin identitet till en eller flera specifika geografiska platser, så som hemmet eller arbetsplatsen. Denna typ av länkning handlar inte bara om att höra hemma någonstans, det ger oss även en ram för våra tankesätt och synsätt, vilket i sin tur bidrar till hur vi ser på vår omvärld. Vidare hävdar Cresswell (ibid.) att begreppet plats bör förstås utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, på så vis att ingen plats ska förstås som neutral, utan skapad av de sociala och kulturella regler som finns på platsen. Om platsen är socialt konstruerad då är den också skapad av människan. Således kan den förstöras eller ändras av människan (ibid.). Det som enligt Cresswell talar för att platsen är en social konstruktion är dess mening och dess väsentlighet. Platsens mening produceras bland annat av rådande politiska vindar, medias rapportering och olika gruppers positionering av den i samhället. Detta ger i sin tur platsen en betydelsefull roll. Det är detta Cresswell menar är den moraliska geografin. Genom att förpassa någon till en särskild plats där vissa föreställningar råder, fördömer vi dem även moraliskt. På så vis exkluderas de från andra platser i samhället. Även Sibley (1995) talar om platsens geografi, men kallar det istället för en geografi av exkludering. Sibley menar att vi för att kunna bryta exkluderingen måste ifrågasätta vem utrymmet är till för. Vem exkluderas och hur upprätthålls detta i vårt samhälle (ibid.)? I relation till mitt problemområde kan lågtröskelboendet alltså analyseras och förstås som en plats med en specifik position inom den moraliska geografin, vilket skapar konsekvenser för dem som förpassas till denna exkluderade plats.

² Cresswell använder sig av det engelska ordet "place".

4. Metodologiska överväganden

I detta kapitel följer en redogörelse för uppsatsens genomförande samt de metodologiska överväganden som jag har ställts inför under arbetets gång. Jag inleder med att beskriva den narrativa forskningen och livsberättelsen som analys- och undersökningsmetod. Därefter följer ett stycke kring studiens metodologiska genomförande. Avslutningsvis ges en redogörelse för forskningsetiska överväganden samt för min förståelse av det ämnesområde som uppsatsen rör sig inom.

4.1 Litteratursökning

För att hitta information kring tidigare forskning samt metodlitteratur har jag, förutom att använda mig av den kurslitteratur som vi har haft under terminen sökt litteratur i olika databaser så som DIVA, Lovisa, LUBSearch och Google Scholar. I min sökning har jag använt sökord så som: life stories, identity, addiction, harm reduction, narrative analys m.fl. Utifrån det materialet har jag sedan gjort en så kallad kedjesökning, vilket innebär att jag har sökt efter relevant litteratur i de texter jag har hittat genom mina sökord (Bryman 2011).

4.2 Den narrativa forskningen

Den narrativa forskningen är ett tvärdisciplinärt fält som inte bara består av en enstaka teori utan inbegriper flertalet teoretiska traditioner och tillvägagångssätt kring utförandet av analys. Sedan 1980-talet har det narrativa fältet allt mer börjat intressera sig för de verbala, icke fiktiva berättelserna som finns i samhället (Johansson 2005). Själva begreppet narrativ översätts ofta till berättelse (Riessman 2008). Det finns flera dimensioner som kännetecknar en berättelse: den har en tidsföljd eller ett händelsemönster, berättelsen har en social aspekt; någon berättar något för en annan person och berättelsen har en meningsaspekt, det finns en intrig eller en poäng som skapar en känsla av enhet och sammanhang (Riessman 2008, Johansson 2005, Larsson, Sjöblom & Lilja 2008). Riessman (2008) hävdar att ett narrativ har större effekt på sociala interaktioner än andra typer av kommunikation. Vidare menar hon att individer och grupper, genom berättandet, får hjälp att konstruera sina identiteter³. Berättelsen är alltså inte bara att förstå som en återspeglning av en livshistoria. Den innehar även identitetsskapande funktioner som skapar en livshistorisk inramning och en tillhörighet för individen som berättar livshistorien (Riessman 2008, Hydén 2008). Den narrativa metoden kan användas vid flera olika typer av undersökningar, så som textanalys, observationer och intervjuer, varav den sistnämnda är den som jag har använt mig av (Johansson 2005).

³ Det engelska begreppet Riessman använder sig av här är ”Storytelling”

4.3 Livsberättelsen som metod

Den livshistoriska forskningen har en stark koppling till den narrativa metoden och utvecklades av Chicagokolan redan under 1900-talets början. Från början präglades den av en naturalistisk/realistisk inriktning, där ett syfte var att ge en röst åt olika marginaliserade grupper i samhället. En gren inom forskningen har senare kommit att utvecklas och anammat uppfattningen att livet konstrueras av berättelser (Johansson 2005). Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber (2008) beskriver *livsberättelsen* som den berättelse en person berättar om hela eller delar av sitt liv. Berättandet har mer än bara ett återberättande syfte, det hjälper även berättaren att se mål och mening med händelserna som han/hon delar. Vidare måste berättelser alltid betraktas i sitt sammanhang, för i berättandets ögonblick sker berättandet i relation till, och i samspel med, rådande diskurser och maktrelationer (Riessman 2008). Johansson (2005) menar att om man som forskare använder sig av livsberättelser kan empirin sedan analyseras ur flera olika aspekter. I min uppsats har jag framförallt valt att fokusera på hur individerna jag intervjuar genom sitt berättande förklarar och bygger upp sin omvärld och sin identitet.

4.4 Agens som analytiskt verktyg

Vid sidan av de teoretiska begrepp som beskrivs i föregående kapitel används även det diskursanalytiska begreppet *agens* i min analys av livsberättelserna. Då språket enligt Fairclough (2003) kan ses som mer abstrakta enheter av våra sociala strukturer appliceras i delar av analysen en språklig analys, där diskursanalytiska verktyg används för att studera hur livsberättelsernas narrativa teman förmedlas. Jag har i min analys använt mig av Faircloughs begrepp *agens* för att i min studie urskilja hur intervjupersonerna positionerar sig själv i sitt språk. Studier av agens har ofta en fokus på hur aktören markerar eller nedtonar sin eller andras agens/handlingskraft i sitt sätt att tala (Fairclough 1995; 2003). Ett exempel på en aktiv agens kan vara om intervjupersonerna i sitt språk utpekar sig själv som ansvarig för sina handlingar, exempelvis genom ett uttalande om att ”det var mitt eget val”. Motsatsen till den aktiva agensen kan vara ett uttalande så som exempelvis ”det var något som bara hände”. Här saknas det en aktör och handlingen eller händelsen kan då ses som något som inte kunnat styras eller påverkas (ibid.). Jag har valt att använda mig av agens som analytiskt verktyg för att lyfta intervjupersonernas egen roll i sina berättelser och vad detta har för betydelse i relation till den rådande diskursen kring de institutionellt konturerade identiteter som råder inom missbruksdebatten.

4.5 Den ostrukturerade intervjun

Efter att ha läst in mig på olika typer av intervjumetoder anser jag att den ostrukturerade intervjun lämpade sig väl för mina livsberättelseintervjuer. May (2013) menar att en ostrukturerad intervju skapar en möjlighet för intervjupersonen att tala om ämnet utifrån sin egen referensram och utan för

mycket inflytande av intervjuaren. Enligt Riessman (2008) kan livshistorieberättelser ske när man minst anar det. De kan även framträda i andra mer strukturerade intervjuformer men då dessa intervjuformer inte bjuder in till ett lika fritt berättande som den ostrukturerade intervjumetoden är det inte lika "lättfångat" och självklart. Det som enligt Bryman (2011) skiljer den ostrukturerade intervjun från andra intervjuformer är att intervjuaren endast har en lista med teman eller allmänna frågeställningar att utgå från, snarare än ett intervjuschema. Frågorna ställs även på ett mer informellt sätt. Det behöver bara röra sig om en enda fråga där den intervjuade sedan får associera fritt. Tanken med mina intervjuer var att intervjupersonerna skulle tala fritt om sitt liv. Som hjälp hade jag inför mina intervjuer förberett ett antal övergripande teman att utgå ifrån i, ifall intervjupersonerna skulle känna sig överväldigade. Några av dessa teman är; livet före missbruket, mötet med socialtjänsten, livet på stödboendet.

Något som kan vara till studiens nackdel är min bristande erfarenhet av att utföra ostrukturerade intervjuer, vilket ibland har lett till att vissa frågor jag har ställt under intervjuernas gång, har blivit mer slutna än vad som vore önskvärt. Till en början kände jag också en viss stress över att inte kunna styra intervjun mer, men under uppsatsens gång blev jag mer bekväm i detta och mitt kunnande om intervjuteknik har ökat under empiriinsamlingens gång. Med hjälp av den ostrukturerade intervjun har jag kunnat skapa en intervjusituation av mer informell karaktär än jag hade kunnat vid exempelvis en semistrukturerad intervju. Jag har också insett och lärt mig om värdet av att följa, snarare än att styra, som en nyckel till en väl genomförd livsberättelseintervju. Genom att jag har utfört flera intervjuer har en viss förtroenhet också skapats emellan mig som intervjuare och mina intervjupersoner, vilket i min uppfattning har gjort att de har känt sig mer bekväma och erbjudits möjlighet att kunnat svara fritt.

4.6 Mikro-etnografi

Jag har som ett komplement till livsberättelseintervjuerna i denna uppsats valt att komplettera med viss etnografisk empiri. Empirin används i min analys för att kontextualisera intervjupersonernas berättelser samt levandegöra den miljö som narrativen berättas i. Att hinna göra en fullskalig etnografisk studie på en kandidatnivå är enligt Bryman (2011) svårt. Därför har jag valt att använda mig av begreppet mikro-etnografisk studie för att beskriva denna del av min empiriinsamling. Detta innebär att en observation i mindre skala genomförs med fokus på vissa specifikt utvalda aspekter (ibid.). I mitt fall har mikro-etnografien bestått i att observera den sociala och fysiska miljö intervjupersonerna befinner sig i. May (2013, s198) skriver att en sådan etnografi också kan leda till en "empatisk förståelse av en social scen". Det är mitt mål att med hjälp av etnografiska

beskrivningar i analysen kunna kontextualisera de narrativ som samlas in utifrån den aktuella livsmiljö som omger intervjupersonerna och deras livsberättelser.

4.7 Urvalsprocessen

Då min forskningsfråga riktar in sig på en specifik grupp i samhället har jag valt att göra ett målinriktat urval. Det målinriktade urvalet är ett *icke-sannolikhetsurval* vilket innebär att jag genom min studie inte kommer att kunna dra några generella slutsatser. Att använda sig av ett målinriktat urval innebär istället att forskaren säkerställer att de utvalda personerna är relevanta för de forskningsfrågor som formulerats (Bryman 2011). Mitt urval består av tre män i åldrarna 50-70 år. De bor alla tre på ett och samma stödboende i en stad i södra Sverige. Ursprungstanken var att jag skulle intervjua personer som bodde på olika boenden men på grund av olika omständigheter som var bortom min kontroll gick inte detta att genomföra.

4.7.1 Om boendet

Boendet jag har haft kontakt med klassas som ett stöd- eller lågtröskelboende och är till för individer med drogrelaterad problematik⁴. På stödboendet ska de boende för att få behålla sin plats betala hyra samt följa vissa uppsatta regler. Reglerna stipulerar att de boende inte får uppföra sig illa eller göra andra illa. De boende får inte heller ta in alkohol, droger eller drogrelaterade verktyg i huset. Vid misstanke har personalen rätt att utföra rannsakan av rummen, vilket kan leda till avstängning eller uppsägning. Det är dock tillåtet att bruka droger och alkohol i viss mån på annan plats och fortfarande bli insläppt.

4.8 Genomförande

Jag bestämde redan innan jag tog kontakt med boendet att de jag intervjuade inte fick vara märkbart påverkade under intervjuerna samt att intervjupersonerna inte skulle ha en sådan problematik som hindrade dem från att förstå vad informerat samtycke innebar eller vad studien gick ut på. Jag bestämde i samråd med boendets samordnare att bästa sätt att ta kontakt med de boende var att sitta ner och fika med dem, för att väcka de boendes nyfikenhet och på ett naturligt sätt få kontakt med dem. Efter att jag fått kontakt med några av dem förklarade jag mitt syfte och frågade om de var villiga att prata med mig. De som tackade ja gick jag sedan igenom det informerade samtycket med. Därefter stämde jag träff med intervjupersonerna enskilt två till tre gånger per person. Jag har spelat in alla intervjuer med hjälp av min smartphone. Inför varje intervju, innan jag började spela frågade jag alltid om de var okej att jag satte på inspelningen. Trost (2005) menar att användning av bandspelare ibland kan störa intervjun och få intervjupersonerna att känna sig obekväma. Jag kände att detta var en risk jag var villig att ta, då jag inte skulle kunna ta till mig intervjuerna till fullo utan

⁴ Boendet klassas som ett lågtröskelboende av kommunen själv, enligt deras hemsida.

att få lyssna på det inspelade materialet i efterhand. Det är min upplevelse att inspelningen inte var något störande moment eller problem under mina intervjuer.

4.8.1 Transkribering

Transkribering av intervjuerna har skett i samband med varje intervju eller dagen efter. Det finns flera sätt att utföra en transkription, som tar med olika mycket ut intervjun så som hastigheten som intervjupersonen talar, suckar, betoningar och uppbackningssignaler (Johansson 2005). Kvale och Brinkman (2014) menar att det är viktigt att skilja på muntligt och skriftligt språk. Ett försök till en ordagrann transkribering kan leda till en artificiell konstruktion som inte lönar varken det muntliga samtalet eller den skriftliga formella stilen. Med detta i åtanke har jag i min transkribering i största mån försökt att bevara det språk intervjupersonen använder. Samtidigt har jag ändrat det som kan ses som muntligt språk, till ett skriftligt anpassat språk. Jag har valt att markera ut lång tystnad, suckar, skratt, då jag anser att det är av värde att veta i analysarbetet av livsberättelserna. Men valt att ta bort mina uppbackningssignaler då materialet är långt nog och jag inte vill att det ska bli för komplicerat eller översiktligt att läsa. I *figur 1* nedan redogörs för de tecken jag har använt vid transkriptionen för att markera olika händelser i kommunikationen och det som utspelar sig under intervjun.

(skratt) (suck) (Tvekande) ->	Icke-verbala signaler
<i>Kursivering</i> av ord ->	Betoning av ord
??	-> Ohörbart
...	-> Kort, märkbar, paus i talet
---	-> Lång paus i talet
Det är- /Jag måst- ->	Stakning/avbrutet tal
xx	-> Namn
[...]	-> Citatet fortsätter

Figur 1.

4.8.2 Analysförfarande och bearbetning

Enligt Kvale och Brinkmann (2014) bör analysen påbörjas redan när man förbereder sitt arbete. Har man som forskare inte börjat fundera över vad man är ute efter, blir det svårare att ställa rätt frågor. Jag hade redan innan intervjuerna vissa tankar kring vad som förmodligen skulle uppkomma under intervjuerna, varav en del av detta härstammar från min förförståelse. Men jag var under intervjuerna och analysens gång noga med att skilja på min uppfattning av vad som sades och vad som faktiskt berättades. Efter att jag utfört alla intervjuer läste jag igenom dem några gånger för att få ett helhetsintryck (Riessman 2008). Därefter valde jag att arbeta efter en strukturell analysmodell, där fokus ligger på hur en berättelse förmedlas. Med hjälp av tidigare forskning samt de teorier och begrepp jag valt har jag sedan sökt efter eventuella likheter eller motsägelser och paradoxer i texten

(ibid.) Utifrån denna process har sedan fyra narrativa huvudteman framkommit och jag har valt att dela in analysen i följande ordning: narrativ om alkoholen, utsatta missbrukare eller professionella brukare, narrativ kring boendet och den omsorgsfulla maktutövningen.

4.8.3 En abduktiv ansats

I analyserandet av empirin till denna uppsats har jag utgått ifrån en abduktiv ansats. Fejes och Thornberg (2009) menar att den abduktiva ansatsen ibland kan vara som ett detektivarbete, där forskaren resonerar sig fram till sina slutsatser genom en växelvis användning av deduktiva och induktiva former. Jag har från start haft ett antal teoretiska begrepp med mig som potentiella raster att lägga på analysen, men exakt vilka och hur de skulle appliceras blev inte klart förrän jag hade gått igenom och analyserat hela min empiri. På så vis har det alltså inte skett någon mekanisk applicering av teori på empirin utan jag har istället använt teorin som en inspirationskälla för att upptäcka mönster och enskilda fenomen i min empiri (ibid.).

4.9 Metodens för- och nackdelar

Eftersom den kvalitativa ansatsen inte är mätbar på samma sätt som den kvantitativa kan studiens tillförlitlighet inte mätas genom reliabilitet och validitet. Något som då istället blir viktigt är transparensen. Bryman (2011) menar att transparens skapas genom att forskaren tydligt redovisar vilket urval som har gjorts, hur empirin har valts ut samt hur jag som författare av uppsatsen anser att detta påverkar utkomsten av studien. Bryman lyfter även upp vikten av att tydligt framföra hur analysen av empirin har gått till och hur författaren kommer fram till sina slutsatser (ibid.). Ett annat begrepp som uppkommit som ett alternativ till transparens inom den kvalitativa forskningen är trovärdighet. Detta begrepp används bland annat av Trost (2005) samt Ahrne och Svensson (2011). De menar att den kvalitativa forskningen måste skapa en trovärdighet på andra sätt än den kvantitativa och ett sätt att skapa denna trovärdighet i ett arbete är genom just transparens. Öberg (2011) skriver att när det talas om trovärdighet måste detta också alltid relateras till vilket syfte studien har. Syftet med denna är att undersöka hur enskilda individer på lågtröskelboende berättar om sin nuvarande situation och hur detta kan förstås i relation till diskursen som råder i samhället kring missbrukare och hemlösa. Här är varje röst lika viktig och kan hjälpa till att skapa debatt och förändring.

2.10 Forskningsetiska frågor

I enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer följer denna uppsats de fyra forskningsetiska krav som specificeras där, nämligen *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* (Vetenskapsrådet 2015). Dessa fyra har uppfyllts genom

det informerade samtycke som alla intervjupersoner fått skriva under. I det beskrivs studiens syfte, likaså förklaras samtyckeskrevet, d.v.s. att intervjupersonerna under hela studien har rätt att dra tillbaka sin medverkan och att jag då raderar den empiri jag har fått in och inte använder den i min uppsats. Denna information har jag upprepat för mina intervjupersoner vid varje intervjutillfälle. Vidare framgår det i det informerade samtycket att alla uppgifter de lämnar till mig behandlas konfidentiellt, förvaras säkert samt att uppgifterna endast kommer att användas till forskningsändamålet (ibid.).

4.10.1 En utsatt grupp

Lagen om etikprövning som avser forskning om människor (SFS nr 2003:460) har som syfte att ”skydda den enskilda människan och respekten för människovärdet vid forskning”. Trots att denna lag inte omfattar sådant arbete som utförs inom ramen för högskoleutbildning är de riktlinjer som dras upp i lagen centrala för mig att förhålla mig till i genomförandet av denna uppsats, då en grundläggande utgångspunkt inom forskningsetiken är att all forskning ska genomföras med respekt för människovärdet. De individer jag har intervjuat blir ofta kategoriserade som utsatta av bland annat socialtjänst och media såväl som i forskningslitteratur (jfr Sahlin 1996, Knutagård 2009, Cresswell 2015)⁵. Hur jag i min uppsats skulle förhålla mig till denna kategorisering är något som jag har diskuterat med min handledare. Jag är medveten om att denna kategorisering kan orsaka ytterligare stigmatisering, speciellt om intervjupersonerna själva inte ser sig som utsatta. Jag har trots detta valt att i vissa hänseenden hänvisa till dem som utsatta, inte minst av läsvänlighets skull. Begreppet utsatt används också i mycket av den litteratur jag hänvisat till. Det skulle kunna argumenteras att jag genom användandet av begreppet ”utsatt” bidrar till att reproducera den rådande diskursen. Men då jag i min analys lyfter upp männens egna bilder av sin eventuella utsatthet och diskuterar detta begrepp menar jag att jag genom detta förhåller jag mig kritiskt och reflexivt till begreppet.

4.10.2 Etiska överväganden

Då forskning enligt 10 §, *Lagen om etikprövning*, enbart får genomföras om risker som föreligger för forskningspersonernas säkerhet och integritet uppvägs av dess vetenskapliga värde, kan denna studie ifrågasättas. Den utförs på kandidatnivå, vilket utgör det ”lägsta” steget av akademiska studier - och intervjupersonerna befinner sig i marginaliserade positioner i samhället. För att vara absolut säker på att studien inte genomförs på ett sätt som skulle kunna riskera intervjupersonernas integritet eller säkerhet, har jag – under nära granskning av och i kommunikation med min handledare – genomgående under uppsatsarbetets gång reflekterat kring etiska överväganden i

⁵ <http://www.svt.se/nyheter/utrikes/det-var-som-en-forvaring-1>;
<http://www.socialpolitik.com/2013/11/11/lagtroskelboende-alternativ-till-gatan/>;
<http://www.gp.se/nyheter/molndalsharryda/1.471382-slogs-blodig-vid-boende-for-missbrukare?m=print>

relation till studiens genomförande. I enlighet med vad som anges i 8 § i etikprovninglagen, ska människors välfärd alltid gå före forskningsnyttan. Att utföra forskning där människor är det som på olika sätt studeras innebär alltid etiska ställningstagande där tillvägagångssätt, val av teori och metod måste väljas med omsorg för att inte utsätta den som intervjuas för risk eller skada (Svedmark 2012).

Då personerna som jag har intervjuat redan befinner sig i en utsatt position är denna övervägning något som jag burit med mig under hela studien, från den inledande skissen av studiens syfte och frågeställningar till val av teori, metod, genomförande och analys. Det har varit viktigt för mig att mina intervjupersoner har känt sig bekväma och trygga. Detta har jag försökt att göra genom att hela tiden vara respektfull, empatiskt och följsam i deras historia (Johansson 2005). En del av innehållet i de berättelser jag har fått ta del av, har innehållit information som riskerat att bidra till ytterligare utsatthet för personerna i fråga. Eftersom jag endast har intervjuat tre personer och personal samt andra boende på stödboendet har sett mig tala med dessa personer har det varit viktigt för mig att det jag tar upp i min studie inte påverkar intervjupersonernas position negativt eller riskerar att leda till ytterligare utsatthet. Detta har inneburit att jag under analysprocessen vid flera tillfällen specifikt har fått väga mellan forskningsnytta och individskydd i relation till de narrativ som framträder i livsberättelserna. I samtliga av dessa fall har jag diskuterat och lyft upp frågeställningarna med min handledare och uteslutande valt att prioritera individskyddet (jfr Vetenskapsrådet 2015). Genom att till stor del själv agera som berättarröst i analyskapitlet har jag också försökt att hantera och lösa individskyddsaspekter. Ytterligare ett sätt för mig att bevara individskyddet har skett i transkriberingen där jag dels valt att inte ta med viss information som kan röja intervjupersonernas identitet, samt skrivit om intervjuerna till skrivet språk. Svedmark (2012) menar att man som forskare inte ska låta sig avskräckas från att genomföra studier som kan förstås som etiskt känsliga. Det är just inom de områden som det behövs skapas mer kunskap för att i förlängningen kunna bidra till att förutsättningarna för utsatta människor i olika lägen blir bättre. Vidare är den konstruktivistiska forskningen i grunden kritisk och syftar till att bryta ner/dekonstruera rådande kunskapsregimer för att skapa bättre möjligheter för olika utsatta eller förtryckta grupper. Först när utsatta gruppers förtryck lyfts upp och problematiseras kan social förändring skapas (Wenneberg 2010).

4.11 Förförståelse

Kvale och Brinkmann (2014) betonar vikten av att ha en kunskap om sitt forskningsområde, detta för att bättre kunna förutse eventuella etiska överträdelser som skulle kunna ske. Jag har valt mitt uppsatsämne utifrån ett personligt intresse och min förförståelse kommer från flera plan. Jag arbetar

just nu extra på ett liknande boende och jag har tidigare arbetat volontärt med hemlösa i Göteborg. Jag har även personlig erfarenhet av att växa upp med en missbrukande förälder som genomgått behandling och idag lever drogfri. Att ha en sådan förkunskap kan både gagna mig och ligga mig i fatet. Svedmark (2012) skriver att det ibland kan kännas jobbigt att höra om tragiska livsöden och att det kan vara svårt att hålla en professionell distans. Därför anser han att man som forskare bör ha ett mer personligt förhållningssätt till kvalitativa studier. Även Öberg (2011) menar att det i genomförandet av livshistorieintervjuer och insamling av in information om en människas liv inte går att förhålla sig till sin intervjuperson som en främling. Å ena sidan menar jag att min förförståelse har hjälpt mig att vara personlig men ändå kunnat hålla en distans, då jag har erfarenheter kring denna typ av livsöden. Å andra sidan inser jag att detta kan leda till att jag riskerar att dra slutsatser utifrån en situation som uppstått utifrån mina egna tidigare erfarenheter. Ett exempel på det är när jag i en intervjusituation valde att byta ämne för att jag själv upplevde att intervjupersonen behövt en paus när det blivit för tungt istället för att låta honom själv avgöra detta. Johansson (2005) menar att en av de viktiga aspekterna när en berättelse framförs muntligt är samspelet och mötet mellan den professionella lyssnaren och berättaren. Detta formas av den sociala situation som det sker i och detta påverkar även vilken berättelse som berättas. Jag anser att min förförståelse även här har varit till hjälp då jag har lyssnat och ställt frågor till intervjupersonerna och genom detta ibland kunnat komma djupare in i berättelsen. Jag har som intervjuare försökt att ha ett reflexivt förhållningssätt genom hela studien genom att även i analysen av materialet kritiskt iaktta min egen roll. Jag är medveten om att jag i detta också är en medkonstruktör i berättelsen. Min position, mina egna åsikter och erfarenheter alltid finns med i bilden och bidrar till hur berättelsen skapas.

5. Analys

I detta kapitel analyseras de livsberättelser som tre män på lågtröskelboende delat. Analysen kommer att presenteras på ett målande sätt där de mikro-etnologiska gestaltningarna av stödboendet och dess miljö varvas med utdrag och analyser från intervjupersonernas livsberättelser. Männerna som jag har valt att kalla Frank, Stellan och Ove har i vissa avseenden liknande narrativ, som när det handlar om deras relation till alkoholen och hur de beskriver sig själva och sin handlingskraft. I sina berättelser om boendet framträder däremot tre olika narrativ. Kapitlet inleds med en analys av de delar av männens livsberättelser som överensstämmer med varandra samt vilka implikationer det skapar för förståelsen av dem och deras livssituation. I den senare delen av kapitlet undersöks de olika narrativ som framträder om boendet och hur de kan förstås i relation till stödboendets specifika boendeform.

5.1 Första mötet med boendet

För att komma in på stödboendet där jag ska träffa intervjupersonerna måste jag ringa på en klocka och vänta på att personalen ska öppna. Båda rutorna till entrédörren har under natten blivit krossade och ersatta med galler. Efter jag ringt på klockan ytterligare en gång kommer en ur personalen och öppnar. Personalen har larm på sig och jag får veta att det är bara de som arbetar där som får lov att öppna dörren. Jag blir glatt och varmt välkomnad och erbjuden kaffe. När jag sitter i matsalen får jag känslan av att det borde kännas lite farligt att vistas här med tanke på gallret på dörrarna och den larmbeklädda personalen. Jag vet inte om det beror på min egen förförståelse, men jag känner mig trygg och upplever att det råder en härlig stämning bland personal och de boende. De pratar och skojar med varandra. Jag sätter mig ner med mitt kaffe och börjar prata med en man, som jag senare ska komma att intervjua. En annan man tittar skeptiskt på mig och frågar om jag är polis. Jag mitt ärende och han lugnar sig. Även denna man erbjuder sig sedan att tala med mig.

5.2 Narrativ om alkoholen

Samtalsrummet vi befinner oss i är litet och avlångt. Fåtöljerna vi sitter i är placerade rätt nära varandra, men ändå på ett sätt som gör att man känner att man har sitt eget utrymme. Det blir naturligt att emellanåt låta blicken sväva runt i rummet och inte hela tiden ha ögonkontakt. Det ligger lite sängkläder på golvet. Jag förstår att någon måste ha sovit här natten innan. Jag ska komma att spendera många timmar i detta rum under två veckors tid. Under mina möten med intervjupersonerna får jag följa med på tre olika, men ändå väldigt lika, resor där nutid blandas med tillbakablickar från förr. Männens respektive uppväxter ser olika ut, men har den gemensamma nämnaren av en tidig debut av alkohol eller droger samt en brokig väg mot nutiden.

5.2.1 Frank – Alkoholen som glädje och gemenskap

En av männen som delat sin berättelse är Frank. Frank är cirka 60 år och framstår som en levnadsglad man som hela tiden försöker att fånga det bästa med dagen. Det känns trevligt och naturligt att prata med honom. Utanför dörren hör vi springande och någon tappar en tallrik på golvet. Frank skakar lite på huvudet och ler. Oväsendet på boendet är något han är van vid och ogillar. Han säger att han ändå trivs, för att han vet att det bara är tillfälligt. Jag ber Frank berätta om sig själv och han berättar om sin tid som hemlös. Han beskriver det som en av hans gladare perioder i livet. Vi kommer sedan in på hans uppväxt där alkoholen har varit en central del av släktens livsföring under generationer. Själv hade han sin första fylla när han var elva. Han skrattar och beskriver det som något roligt och självklart; Att man måste börja i tid. Han erkänner att han är en alkoholist, eller snarare en periodare. Han har testat andra droger men aldrig fastnat:

- Nä, jag har testat det mesta, men det andra skitet har inte varit min drog. Min drog är alkohol.

I: Vad gjorde du mer under de sex åren då du var hemlös?

- Jag hade roligt, varenda dag.

Drack och hade det trevligt och satt vid parkbänkarna... någon natt sov man där och någon natt sov man i en portuppgång, i en tvättstuga eller på en vind... Då gick det komma in.

[...]

I: Är det någon skillnad för dig att vara periodare eller att vara alkoholist?

--- Ja. Men periodare är också en alkoholist... En alkoholist är alltid en alkoholist och förblir alltid en alkoholist tills man ligger i ”träfracken”. Alltså, kistan.

I: Okey, men när insåg du att du var en periodare då?

- Det tog många, många år. Det tog väl en, ja, ... (Frank räknar) tio år... Ja... Då tänkte man, ah, det ordnar sig... Så lägger man ner ett par år, så är man där *igen*. Och har lite roligt (skratt). Sedan när det inte är roligt längre, då lägger man av.

Men många alkisar tror, att när du gör ett break, att du kan dricka lika mycket-, du börjar inte om... Du börjar där du slutade. Att tro att du kan hinka i dig lika mycket igen... det kan du inte... Du måste börja där- (Gestikulerar och visar en trappa)... sedan bygger du upp tröskeln hela, hela tiden.

Ja ---

[...]

I: När jag lyssnar på dig när du pratar. Både idag och igår. Så reflekterar jag över hur du pratar om alkohol. Det verkar bara vara en positiv grej för dig? ... Du beskriver att du blir glad?

- Jag är lika glad utan!

I: Vad jag menar är, ser du inga negativa sidor med alkoholen?

- Jo,, det kostar ... Det är den negativa sidan.

... Jo, det finns mycket negativt med alkoholen i sig själv. ---

Men det är också hur man sköter det... Man får ha lite finess på det, sitt drickande... Du kan ju inte trycka i dig ett helrör- ... Alltså... Vi säger att du ska dricka tio dagar, så kan du inte trycka i dig ett helrör per dag... Nä, ett par öl, starköl, Åbro original, 7,3:or, en kvarting, det räcker för mig.

[...]

Drick lagom säger jag till dem, så mår du skitbra dagen efter.

... Man måste ha en tanke. Man måste kunna hantera det. Men det är det inte många som gör...(suckar).

Franks berättelse kring alkohol innehåller två centrala narrativa teman: glädje och självkontroll. Han beskriver alkoholen som något positivt och beskriver alkoholens negativa sidor som en konsekvens av dåliga egenskaper hos vissa alkoholister; de som inte klarar av att hantera ett lagom, korrekt, drickande. Egenskaper han inte tillskriver sig själv. Istället positionerar Frank sig som en person som kan hantera och kontrollera alkoholen. Drickandet målas upp likt en vetenskap eller profession som man som alkoholist måste bemästra; något som Frank har lärt sig göra. Jag frågar Frank om han aldrig velat ha behandling eller blivit erbjuden behandling. Han låter märkbart irriterad när han talar om sina minnen som är sammankopplade med hans korta försök till behandling:

- Hm. Nu ska vi se här... Jag bodde ju på [namn på stödboende], sedan var det en på LP som ville att jag skulle åka till [namn på behandlingshem], men det fick jag inte, för det ville "soc" i [stad] inte lägga pengar på, för de ansåg att jag bott på stödboendet i 1 ½ år och det räknas som behandling. Det var ingen jävla behandling, det är en förvaring sa jag.

--- Sedan så höll jag mig i skinnet... så när jag kom in på [namn på boende] i en annan kommun, då kom jag på behandling frivilligt. Men det var ännu värre, det var ju AA stuket, 12-steps programmet.

I: Gillade du inte det?

- Uh! Jag hatar det! Sitta och lyssna på alla andras jävla problem när man själv har problem! --- Nä! Kom med något annat sa jag! Något annat alternativ!
I: Hade de det då?
- ... Nä.

Frank ser inget nyttan av att göra någon behandling eftersom den typ av behandling som har erbjudits inte passar honom. Frank positionerar sig inte som en typisk alkoholist utan menar att han snarare är en periodare, vilket enligt Frank verkar antyda på att man har en större kontroll på sitt drickande. Detta går emot den institutionella identitet en alkoholist bör ha (Järvinen 2004; Järvinen & Mik-Meyer 2004a). Därmed har Frank, ofrivilligt, positionerat sig som en ”icke-behandlingsbar” klient, eftersom han inte passar in i den institutionella identitet som finns tillgänglig och inte heller anser sig själv delar de egenskaper en alkoholist som vill ha hjälp bör ha (Järvinen & Mik-Meyer 2004a).

5.2.2 Ove – Alkoholen som glädje och gemenskap

Ove är i 50-årsåldern och har nyligen flyttat från ett annat stödboende till sitt nuvarande. Även Oves alkoholnarrativ innehåller glädje. När vi sitter i fåtöljerna, där jag tidigare suttit och pratat med Frank, berättar Ove om sin kärlek till alkoholen. Han beskriver varma härliga sommarnätter då han suttit på en parkbänk med sina vänner, skrattat och låtit tiden flyga iväg. Jag studerar Ove när han pratar. Vår ögonkontakt är begränsad, istället blickar Ove mot horisonten och verkar drömma sig iväg. Dans, kvinnor och alkohol, verkar vara det bästa Ove vet. Jag frågar om han alltid har druckit. Han berättar att det viktigaste först var att ta körkort, men efter det har livet varit en fest. Ove ler och börjar nynna på sin favoritlåt av Petra Marklund ”Händerna upp i luften, vi ska bli fulla[...]”. Den spelar han alltid när han vill bli glad och tänker då på sina underbara sommarkvällar. Men trots sin kärlek till alkoholen ser han sig inte som en alkoholist och han tror att han vid ett ultimatum skulle kunna sluta dricka helt:

- Sluta dricka så klart, absolut. Det låter enkelt, men det är nog inte så lätt, men hade du sagt till mig att röka hade jag sagt, dra åt helvete, jag har rökt i 50 år.
... Men dricka, det kan jag sluta med, man ska inte säga så men, det är inga väsentliga problem. Jag har lagt av med spriten, det var tre år sedan. Det tog överhand, jag tappade kontrollen rent ut sagt. Så satt jag själv och gav mig fan på att nu ska jag hålla kontrollen inget jävla fylla. Du får dricka max tre, fyra burkar inte mer.
[...]
- Alkoholist passar inte heller, men något ditåt.
Det är svårt att definiera. Ja, jag dricker, men ingen sprit, jag älskar öl. Det gör alla som älskar fotboll, det hör till tycker jag.
I: Vad är en alkoholist för dig då?
--- De dricker en kvarting varje dag ungefär. Eller krökar varenda dag. Eller fem gånger i veckan, jag vet inte. Har jag inte råd så kan jag inte köpa.

De narrativa temana om alkohol i Franks livsberättelse, glädje och självkontroll, återkommer även i Oves. Ove kopplar samman sitt alkoholintag med sommar och sång och talar om kärlek. I likhet

med Frank positionerar Ove sig som en person som kan och klarar av att dricka med måtta. Ove förnekar att han skulle vara en alkoholist, då han dels inte dricker sprit och dels har kontroll över sitt drickande. Genom sitt narrativ drar han även en gräns mot det han anser är alkoholister och de som inte har kontroll på sitt drickande. Han normaliserar sina alkoholvanor ytterligare genom att i sitt narrativ rättfärdigar sitt öl-drickande med att det tillhör hans andra kärlek, fotbollen. Precis som Frank, går även Oves berättelse emot den förnekelsesdiskurs som är rådande inom behandlingsfären för missbruk (Järvinen 2004). Ove går ytterligare ett steg längre än Frank och förnekar helt en alkoholidentitet. Han kopplar istället samman sitt drickande med en identitet som baseras på en fotbollsälskare som dricker öl. Helt normalt i den narrativ som Ove berättar, men också det som gör honom ”icke-behandlingsbar”.

5.2.3 Stellan – Alkoholen som självmedicinering

Stellan, cirka 50 år, har bott på boendet under ett par år. Det märks när jag möter honom i korridoren, att han känner sig som hemma. Han pratar och skojar med personalen och det tar ett tag innan han kommer in och sätter sig med mig. Han sitter djupt nedsjunken i fåtöljen och ser vänlig och avslappnad ut. Han börjar genast prata öppet om sitt liv. Stellan beskriver alkoholen och drogerna som en självmedicinering mot olika psykiatriska diagnoser. Han upptäckte tidigt att amfetaminet hjälpte mot hans ångest. Det gjorde honom också lugn och fokuserad. Han har idag slutat dricka stora mängder alkohol och anser att han nu har kontroll på sitt drickande. Men när Stellan berättar om sin kamp mot ångesten förvandlas det som jag upplever som hans vanliga glada jag till en mer allvarlig person. Han beskriver ångesten som ett stort hål och som känslan av knivar i magen. Jag inbillar mig att jag nästan kan se och ta på hans smärta när jag sitter och lyssnar:

- Sedan är jag fullblodad alkoholist också, drack en liter varje kväll i tio år, för då blev jag lugn för jag hade inte fått mediciner, annars var jag orolig och sådant. Så jag drack en liter vodka om dagen, i tio år (skratt). Och det är ju inte- medicinen- förklaringen är ju [den psykiska diagnosen]...och det har mina barn fattat nu att jag har... blev alltså- ja de förstår nu hur jävligt jag... har haft det alltså.

--- Det är inget att skylla ifrån för man kunde tagit en annan väg än spriten, men du vet att det enda som fyller tomheten och ångesten, det är *sprit*. Det kvittar- tabletterna tar bort ångesten, men- alltså- jag- har upplevt- en sådan tomhet- alltså det är den värsta depressionen-.

[...]

- Alltså jag har kontroll på allting, jag kan röka hasch, jag är ingen knarkare för det. Sedan när de börjar med det, heroin och spruta och amfetamin. Det är ingen abstinens på amfetamin, det är bara det att du måste göra grejer utan kemikalier och ta för dig grejer. Det är ingen abstinens på det.

[...]

- Det är roligt, man blir ännu trevligare... och... som mig och pigg och lite så, man har mått så dåligt så många gånger så det är gott att må- man dricker lite öl och så fast man är trevlig och man bråkar inte och håller på. Där är skillnaden.

Stellan intar en annan position än de andra två intervjupersonerna. Samtidigt stämmer hans berättelse inte heller in i förnekelsesdiskursen (Järvinen 2004). Visserligen kallar Stellan sig för

alkoholist, men han drar också en tydlig gräns mellan att vara alkoholist och att vara missbrukare. För honom är en alkoholist någon som dricker varje dag, men enligt Stellan blir man inte missbrukare förrän man förlorar kontrollen över sitt bruk, eller ger sig på de tyngre drogerna. Han uppger att han har full kontroll på sitt bruk av alkohol och droger. I Stellans narrativ framställs alkoholen inte som ett beroende, utan som ett måste för att kunna hantera vardagen – eller som han själv benämner det: självmedicinering. Vidare kopplar även Stellan, likt de andra två, samman alkohol och droger med något positivt. Han beskriver den skärpa och det lugn som drogerna och alkoholen medför. Han menar att han förtjänar det, eftersom han under så lång tid har mått så dåligt.

5.2.4 En utmaning av förnekelsediskursen

De institutionellt konstruerade problemidentiteterna alkoholist och narkoman innehåller en bild av missbrukarens oförmåga att ta hand om sig själv, av blackouts o.s.v. – och där allt förstås hänga samman i en nedåtgående spiral (Järvinen 2004; Järvinen & Mik-Meyer 2004a). Men Frank, Ove och Stellan målar i sina berättelser snarare upp bilden av alkohol och droger som antingen ett hjälpmedel eller ett glädjeämne. De delar visserligen erfarenheten av att misslyckas med att bli nyktra. Men snarare än att det skulle bero på en brist på kontroll eller motivation, som förnekelsediskursen enligt Järvinen (2004) implicerar, beskrivs det i deras livsberättelser som en bristande vilja. I sättet som intervjupersonerna talar om alkohol och droger på stämmer ingen av dem in på - och utmanar därigenom - det förnekelsediskursen. I och med att männens självbilder i detta avseende inte överensstämmer med de institutionellt konstruerade problemidentiteter som läggs på missbrukare och alkoholister i behandlingssammanhang, resulterar det i att de kan kategoriseras som omotiverade och ”icke-behandlingsbara” (Järvinen & Mik-Meyer 2004a). Att få en behandlingsinsats för sitt missbruk förefaller i detta perspektiv som mer eller mindre omöjligt. Istället blir de förpassade till ett lågtröskelboende, eller en sista utpost för att använda Knutagårds (2009) terminologi, där syftet är att erbjuda dem insatser enligt ett harm reduction-tänkande. Detta verkar inte bekomma männen, som inte själva ser sig behöva den behandling som finns tillgänglig, utan istället utövar sitt eget harm reduction-tänk – genom att dricka med kontroll.

5.3 Utsatta missbrukare eller professionella brukare?

I männens utsagor kring sitt bruk av alkohol och droger kan ett narrativ kring professionalitet urskiljas. Ingen av männen skyller på alkoholen och dess beroendeframkallande effekter, vilket är det som Bejerot (1969) menade är orsaken till beroendet. De ramar istället in sitt drickande och drogande i en berättelse om professionalitet och skicklighet och jag upplever nästan en stolthet i de kunskaper som de besitter. I ett fall omnämner Frank sig själv och sina vänner som ”sin yrkesgrupp”. De talar alla tre om hur det inte handlar om *att* du dricker, utan snarare *hur* du dricker. De använder uttryck som ”att sköta det med finesse” och ”inget fyller”. Detta går helt emot de

institutionellt konstruerade problemidentiteterna av missbrukare som är rådande inom det sociala arbetet (jmf Järvinen 2004). Istället verkar det som man inom missbrukarkretsar, snarare än att se sig själv som en utsatt grupp, ser sig själv som personer med specifika kunskaper och trots tuffa livsomständigheter framställer Frank, Ove och Stellan sig som starka och rådiga män.

Jag frågar männen hur de själva ser på kategoriseringen av dem som utsatta. Både Frank och Stellan protesterar med en gång. Den enda som tvekar innan han svarar är Ove. Han säger att han inte ser sig själv som utsatt, men att boendet, som är som ett fängelse gör att han känner sig fast i en olycklig situation. När Ove börjar tala om sitt liv med alkoholen, vännerna och kvinnorna lyser han däremot upp. Han berättar om sina äventyr och allt han varit med om. Han berättar stolt om sitt fantastiska minne. Han kommer ihåg det mesta, allas namn, alla adresser, alla telefonnummer. Han berättar om frågesporter han deltagit i och om sitt intresse och minne för musik:

- Musik och låtar, det är jag oslagbar på, jag lovar. Jag skryter lite ibland. Jag är oslagbar. Fastän jag krökar. [...] Ja, kanske. För du vet det var sådana där vackra sommandagar och vi satt på [namn på plats] och drack öl. Men inga jävla mängder och ingen sprit. Vi satt där och hade kul. Kvinnor och musik, du vet.

[...]

- Du, jag skryter inte men jag har ett jävla minne. De säger de att alkoholister tappar minnet, att de som dricker tappar minnet. Inte jag. Du hör ju själv, som sagt inte skryta, men jag minns allt. Att hjärnceller skulle försvinna är skitsnack tycker jag. Och jag har aldrig trillat på fyllan. [...]

Trots att Ove känner sig straffad över att bli placerad på sitt nuvarande boende positionerar han sig inte i första hand som ett offer eller som utsatt. När han talar om sin bestraffning finns ingen syndabock som ges aktiv agens, istället talar Ove om ”de som straffat honom”, nästan som en mystisk högre makt (jfr Fairclough 1995; 2003). Men trots sin bestraffning låter han sig inte sänkas. Istället framställer han sig som en intelligent man i sina narrativ. En man som går emot, det han själv anser vara en myt. myten om att de som dricker skulle förlora sin intelligens, vilket han genom sin berättelse förstärker genom att ge mig massor av information och minnen.

Även Frank och Stellan målar i sina respektive narrativ upp bilden av att vara män med ett val och män som har kontroll, även om detta tar sitt uttryck på olika sätt. När Frank berättar om de val han har gjort i livet, om hemlösheten och om sina flyttar mellan olika boenden, beskriver han det, precis som alkoholbruket, som medvetna val:

- Sedan kom jag på det att det inte var något boende för mig. Alltså det är inte en människa där, i korridoren. Alltså korridor och rökrumssnacket. Det var inte en käft, det var helt dött. Sedan flyttade xx hit. Då sa jag till ”soc” att jag ville flytta och det skulle gå snabbt. Det var en torsdag och på fredagen ringde de och sa att jag skulle få flytta på måndag. Tack för kaffet, jag packar nu sa jag. Jag packar direkt! Jag har alltid en plan.

[...]

- Sedan är det så att jag sticker inte något under stolen. Ja, är man en alkis så är man en alkis... Så har de sina planer så har jag mina planer, så får vi se om de går ihop.

I enlighet med Faircloughs (1995;2003) begrepp *aktiv agens* framställer och positionerar Frank här sig själv som en man som alltid har en plan. Han ger i hela sin livsberättelse sig själv en aktiv roll som aktör. Frank medger visserligen att det inte alltid är så att hans plan överensstämmer med socialtjänstens planer. Detta verkar inte bekomma honom, eftersom han alltid uppger sig ha ett äss i rockärmen.

När jag pratar med Stellan, som vid första blicken kanske kan framstå som en utsatt individ med en lång historia av en sjukdomsbild som haft honom i sitt grepp, förvånas jag av hans inställning. Istället för att positionera sig som ett offer för sin sjukdomsbild, väljer han att i sitt narrativ positionera sig som intellektuell och intelligent. När jag tar upp frågan kring utsatthet svarar han i protest:

- Alltså, jag kunde fått lägenhet för tolv år sedan, men jag är – jag är inte utsatt och jag är fan inte hjälplös. Men det är skönt att bo här, när någon kan hålla koll.

Vissa kallar det här ett fängelse, det är inget fängelse, då har de fan aldrig suttit inne.

[...]

- För att springa bort från detta, det går inte, det är kroniskt och jag har haft det hela livet. Persbrandt har ju också det... och sedan Leonardo Davinci och ja, det är väl de som är på... man får ju inte säga min *nivå*, men jag har lärt mig allting från- Ja, jag har fotografiskt minne.

[...]

- Det handlar inte om tur, det handlar om avsökning och skarphet. Jag är ju, jag är ju [min diagnos] och... och... då får man den förmågan att döma människor, det måste du göra när du har den sjukdomen så du inte blir mobbad, så måste du spela teater och se vad andra vill höra. Det har jag gjort i 30 år. För annars blir du sådan kuf och mobbad.

Precis som de andra, tilldelar Stellan sig själv en tydlig aktiv agens igenom hela sin livshistoria. Han talar om ”sin nivå” som en standard få personer lever upp till och positionerar sig på så vis högre än andra i hans situation. Detta förtydligar han genom att lyfta upp andra, kända, människor som också lider av liknande eller samma psykiska sjukdomar och påvisar hur långt man kan komma trots diagnoser. Stellan förstärker även sitt aktörsskap ytterligare genom att flera gånger markera att hans liv hade kunnat se ut på ett annat sätt om han hade velat (jfr Fairclough 2003). Han hade kunnat bo på ett annat ställe. Valt att ta en annan väg i livet än alkohol och droger. Han säger att det inte finns något att skylla på, hans val är hans och ingen annans. Stellan berättar om hur sjukdomen har gjort honom utsatt för mobbing och glåpord, men i samma anda berättar han även hur han varit resursstark och anpassningsbar och använt sin sjukdomsbild till sin fördel.

5.3.1 Den aktiva agenten

Bilden som ofta ges av missbrukare är en bild av viljelösa offer för droger och alkohol som inte kan hantera sitt beroende eller sina liv (Goldberg 2010; Svensson 2007). Bejerot (1969) beskriver en människa som fastnat för droger som svag och försvarslös. En bild som helt går emot den bild männen själva målar upp. Oberoende av vilken diskurs de väljer att använda som tolkningsram för sina berättelser framställer samtliga sig på ett sätt som signalerar allt annat än att de ser sig som utsatta. Snarare väljer de alla att framhäva sin egen handlingskraft – eller aktiva agens – och framställer sig som ansvariga för de val de har tagit i livet (jfr Fairclough 2003). Den bild av självkontroll och glädje till alkohol och droger som männen gör i sina respektive livsberättelser skapar på så vis en paradox i relation till hur de tenderar att förstås och positioneras av sociala myndigheter och andra människobehandlande institutioner, det vill säga som ”utsatta” och problematiska. De identiteter som männen konstruerar av sig själva i sina respektive narrativ går istället emot rådande föreställningar om att alla som bor på lågtröskelboenden är utsatta individer som tappat kontrollen över sitt beroende och sitt liv (Sahlin 1996; Knutagård 2009). I de institutionellt konstruerade föreställningar som idag är rådande inom välfärds- och behandlingssfären ses missbrukare huvudsakligen som passiva agenter i sina egna liv och i relationen till sitt missbruk (jfr Fairclough 1995; 2003). Konsekvensen blir då att missbrukare som inte ser sitt alkohol- och drogbruk som ett problem, likt männen i denna uppsats, målas upp som omotiverade och lata. I stället för att hjälpa dem och finna en lämplig behandlingsform och omfamna den handlingskraft de faktiskt har, förpassas de till den livsuppehållande förvaring som lågtröskelboendet kan ses som (jfr Sahlin 1996; Knutagård 2009).

5.4 Narrativ kring boendet

Efter att ha besökt boendet flera gånger börjar jag nästan känna mig hemma. Jag hälsar och pratar med de boende och personalen och tycker, precis som i början, att det verkar vara en gemytlig stämning. Jag har bara sett delar av boendet då det finns flera avdelningar och dessa är avspärrade för mig och andra obehöriga. Under mina första samtal med Frank, Ove och Stellan handlade deras berättelser främst om deras liv och deras relation till drogerna. Hittills har narrativen också sett relativt lika ut. Det är först när de börjar tala om sin nuvarande situation och sin syn på boendet som narrativen börjar vandra åt olika håll. Jag blir förvånad över hur ett boende, som av övriga samhället och socialtjänst beskrivs på ett relativt homogent sätt, kan innehålla så många olika narrativ bland de boende. Att ett boende där det ska vara samma utgångspunkt för alla kan skapa tre helt olika berättelser.

5.4.1 Stellans narrativ – Harm reduction

Det är andra gången jag träffar Stellan. När han kommer in i samtalsrummet är hans hår nytvättat och han har ett slitet linne på sig. Stellan berättar att detta boende är där han alltid har trivts bäst och att han kommer mycket bra överens med personalen. De hjälper honom att hantera sin ångest och han får stor frihet att göra som han vill. Stellan har provat många saker för att bli av med sin ångest. Förutom alla mediciner, har han provat olika religiösa samfund inklusive scientologerna. Han berättar att han alltid sökt efter sätt att fylla sin tomhet. Stellan har haft många olika boenden, både träningslägenhet och andra stödboende men det är först här han upplever att han fått det stöd han behövt:

- Alltså, jag kunde fått lägenhet för tolv år sedan, men jag ville ha den här tryggheten för det är jävligt lätt att ta till spriten och ölen och så är du där igen... Och på alla behandlingshem och så du får inte ha ett skit med dig, djur och sådant.

[...]

- Och jag trivs här, det är inget fängelse och man behandlas- alla behandlas- jag är lite speciell jag får ju ha grejer och dispens och pratar med personalen- jag är den som säger ifrån och ?? ... Äh, sen i princip, jag är här, jag har fått det för att jag inte vill utsätta mig för någonting för att nu efter det här att jag gått in i väggen. Och spriten är det mesta och- men jag blir så sjuk, men det är lätt att trilla dit och jag vill inte ligga hemlös och här alltså jag får göra vad jag vill och jag pratar med personalen och vi har roligt...

Jag bor helst ensam, vet du varför? Dubbelt så fort och dubbelt så bra blir det då.

I: Får du stöd av personalen här tycker du?

- Jaja. Jag säger vad jag tycker och är det rätt så är det rätt och är det fel så får jag ta den biten med xx som är chef och hon har gjort allt för mig. Hon sitter och skriver men hon hör och ser allt men hon är rolig också.

I: Hur kommer det sig att du får sådana undantag här då?

- (Skratt) Jag är trevlig och hjälpsam och... jag planerar inte något- jag är som jag är och jag tar väl stor plats och jag ... det är bara så, det är svårt att bli arg på mig fastän jag är så- jag tycker det är lite-.

Stellans narrativ kring boendet stämmer väl överens med harm reduction-modellen där målet primärt inte är ett drogfritt liv utan att ge hjälp och ge stöd till individen så att han/hon inte skadar sig i sitt missbruk (Inciardi & Harrison 2000). Stellan ser sitt nuvarande stödboende som det bästa och enda alternativet på det vis att han känner att han behöver stöd för att klara sin ångest och det missbruk som kommer med ångesten. Samtidigt positionerar han sig som en man med fri vilja och med många valmöjligheter. Han betonar att trots att detta är det enda valet för honom, är fullt hans fria val att vara här.

5.4.2 Franks narrativ - idén om boendetrappan

Frank kom i kontakt med socialtjänsten första gången 2003. Då han hade varit hemlös i över sex år, en tid han beskriver som glad och lycklig. Efter 2003 har han under kortare perioder bott på flertalet stödboenden. Vissa beskriver han som bra, andra som mindre bra. Det är ibland svårt att hänga med i beskrivningarna av alla orter han som har bott på och alla flyttar han har gjort, men när han talar

om sin nuvarande boendesituation känns han bekymmersfri och lugn. Jag upplever tydligt det han tidigare beskrivit, att Frank är mannen med planen och hans plan är att ta sig vidare:

- Ja, så kom jag hit till stan och gick till härbärgets och bodde där, gratis. *Varje dag*. Hon som är chef därnere hade sådana där biljetter och jag fick en hel stapel. Så en dag som kom --- nä, det var problem med... vad fan var det.

Jo, jag var skriven i stan, men då gick jag upp på skatteverket och fick skriva mig som hemlös. Det var intressant att göra det. Så skrev jag mig som hemlös, så fick jag kontakt med xx och xx. Ute-teamet på "soc", som letar folk, överallt. De lyfter på gatstenar, grustunnor, rotar i containrar och buskar ... "och där är de och där i den och han ska in" (skratt). Sedan gick det rätt fort... så kom jag hit.

Men då hade man hört så mycket negativt om detta ställt, det skulle vara som ett fängelse och bla, bla, bla, men det är det inte. Det är bara att gå ut om du vill gå ut. Du kan dricka din öl ute på stan eller om du gör något annat, det är på ditt eget ansvar.

[...]

- Ja, en sista anhalt det är det inte. Här är ett boende för att man ska kunna komma vidare, till ett annat boende, eller lägenhet. Det kvittar i stort sett vilket, men det är ett stödboende... Ja, att... komma igång med ... rutiner...

I: Funkar det för alla tror du?

- Nej, det funkar inte för alla, men det kanske funkar för mig. Det tror jag nog.

Ja, för att komma vidare till ett annat boende, till en lägenhet och det kan du inte göra om du inte har kontakt med "soc". Har du skulder så får du inget bostadskontrakt. Har du inget arbete, utan inkomst, då får du inget hyreskontrakt.

Men här ... kan du, kanske, få en etta eller liten två med en hiss som går rätt upp. Så kan du kanske få ett andrahandskontrakt genom "soc". Vilket går.

Men då måste du sköta dina kort på ett bra sätt här... Har jag rätt eller fel?

Franks narrativ tyder på att han, i likhet med idén om boendetrappan, ser sitt boende som en strategiskt steg i rätt riktning snarare än en sista utpost (jfr Knutagård 2009). Han positionerar sin plats på stödboendet som ett mellanstopp för att kunna ta sig vidare till eget boende. Detta påminner om det Sahlin (1996) kallar för att göra en karriär inom boendetrappan. Sahlin menar dock att den bilden som målas upp som en boendetrappa är en myt, då klienterna lika gärna kan bli förda nedåt i trappan, som uppåt. Vidare hävdar Sahlin att det finns en risk att klienter som blir placerade på ett boende långt ner på bostadstrappan, själva börjar kategorisera sig som misslyckade, eftersom de blivit placerade på ett ställe som stämplat som den sista utvägen. Detta är inget som uppkommer i Franks narrativ. Han säger istället att han är medveten om att han måste sköta sina kort rätt för att få socialen på sin sida och kunna gå vidare. Han säger explicit att han inte ser boendet som en sista utpost, så som Knutagård (2009) menar att dessa boenden kan förstås som. Istället för att se det som att han har gått bakåt i sin bostadskarriär, genom att bli nedstraffad till ett lågtröskelboende med färre regler och krav än hans förra boende (jfr Sahlin 1996), målar han upp sin boendeform som en vinst och ett medvetet val.

5.4.3 Oves narrativ - sanktionstrappan

Den berättelse som skiljer sig mest kring synen på boendet är Oves. Han beskriver sin nuvarande boendesituation som en bestraffning. När jag pratar med Ove sitter han framåtlutad med blicken fäst mot väggen och tittar bara på mig då och då. Han berättar om när han fick beskedet om att han

skulle flytta hit. Han berättar om flera dagar där han var i apatiskt tillstånd och chockad över beskedet. Han kunde inte förstå hur hans liv kunde gå från lycka till misär så fort och han kände sig som det utpekade svarta fåret. På det nuvarande boendet finns det inga regler som gäller för alla, säger Ove. Det beror på vem du är och vem som gillar dig. Ove berättar för mig att han minns sitt förra boende som en tid av frihet och glädje, där han kunde komma och gå som han ville. Sedan blev han avvisad och placerad på sitt nuvarande boende – och enligt honom själv straffad. Inte för att han misskötte sig, utan för att personalen inte tyckte om honom:

- Jag vantrivs här rent utsagt. Jag vill komma bort härifrån så fort jag kan, men det är problem, allting.

I: Var det något speciellt som hände som gjorde att du fick flytta hit?

- För mycket öl... jag blåste 0,55 en jävla morgon, de bara kom in. En sådan där vacker sommarkväll, så vi satt ute och drack några öl, men det var inget "fylla". Min granne blåste 1.71, men där hände ingenting, men jag åkte ut. På grund av- jag är ingen stygg människa, aldrig otrevligt beteende, men jag är smart och klok som fan, det tycker de inte om. Ställer krav.

I: Men man får väl dricka där?

- Ja, men du får dricka *lagom*. Då blev jag så nyfiken och frågade; förklara för mig, vad är *lagom*? Ja, en halv kvarting och två öl, inte mer. Du fick ta in både sprit och öl och så dricka lagom. Hallå vad är det för trams. Det var sådana regler som var otroligt...

Men här får du inte ta in alkohol, ingen sprit, eller öl eller någonting. Men du får dricka ute och så ska man vara hemma innan 23 på kvällen.

[...]

- Nej, här får du inte ha besök, min dotter få inte ens besöka mig. Hon frågade "Pappa, sitter du i fängelse"? Du kan inte hälsa på mig sa jag, men vi kan mötas på stan så klart. "Sitter du i fängelse Pappa". Nej. (skratt). Om man säger så, vi får inte ha besök. Men det tycker jag att det är, på grund av sådana regler.

[...]

- Detta är ett jävla fängelse, det är min åsikt, på grund av de lagar och regler som är åt helvete... tycker jag. Det är väl så på grund av andra som är, som kan foga sig efter deras jävla regler. Som inte jag kan, för jag har mina åsikter och det tycker de inte om rent ut sagt. ... Alla har rätt att tycka vad de vill men det stör när jag säger ifrån.

Jämfört med Franks narrativ, som kan kopplas till idén om bostadstrappan, kan Oves narrativ istället kopplas till det Sahlin (1996) kallar sanktionstrappan. Ove anser att han har blivit straffad för att han inte har underkastat sig den kontroll som var nödvändig för att få bo kvar i det förra boendet. Han upplever också att han felaktigt blev anklagad för att enligt personalen ha druckit för mycket. Ett ord som är återkommande i Oves narrativ kring boendet är "fängelse". Han talar varmt om den frihet han upplevde på sitt tidigare boende och målar upp en bild av hur han nu blivit berövad den friheten. När han berättar om sin dotter som inte får besöka honom förstärks liknelsen av boendet som ett fängelse. I och med att Ove nu ser boendet som ett fängelse, ser han heller inte en möjlig väg ut, eftersom han inte vill underkasta sig den kontroll som begärts av honom. I enlighet med Knutagårds (2009) terminologi blir detta boendet i Oves narrativ inte bara en sanktionstrappa, utan även en sista utpost. Vidare kan Oves berättelse även förstås utifrån Cresswells (2015) begreppsapparat "out of place" och det Sibley (1995) antyder, att människor som inte passar in i de stereotypa kategorier som finns bör flyttas på för att inte störa samhällets ordning.

Ove beskriver hur han blivit förflyttad och avspärrad både geografiskt och moraliskt genom att han enligt personalen bröt de regler som fanns, så har han ingen moralisk rätt att vara kvar på sitt tidigare boende, som kräver en högre standard.

5.4.4 Ett boende, tre narrativ

Boendet som männen bor på klassas som ett lågtröskelboende, ett boende som befinner sig allra längst ner i en tänkt boendetrappa, vilket enligt Sahlin (1996) kommer med vissa föreställningar om hur man bör vara, eller har varit, för att bo där. Denna typ av boende är en exkluderande plats och beskrivs ofta som den plats dit missbrukare och hemlösa som inte platsar någon annanstans, blivit förpassade (Sibley 1995; Cresswell 2015). Boendets geografiska placering i kombination med hur det med galler och låsta dörrar avskärmar omvärlden och hindrar insyn ger inte mycket utrymme för en alternativ tolkning än att det är ett ställe för missanpassade och tunga klienter (jfr Cresswell 2015). Något som sticker ut i de livsberättelser som tecknas av männen i denna uppsats är att ingen av dem ser boendet på ett och samma sätt, vilket kan indikera att de också skapar platsen som de är på utifrån egna subjektiva upplevelser. Deras livsberättelser visar på att lågtröskelboendet kan förstås på olika sätt, men samtidigt som de alla har olika upplevelser, använder de redan etablerade och vedertagna sätt för att förstå och förklara sin boendesituation. Männen berättelser kan på så vis förstås som konstruerade utifrån subjektiva upplevelser men samtidigt relaterade till redan befintliga institutionella föreställningar om lågtröskelboendet. Den som verkar mest nöjd med sitt boende är Stellan, vars beskrivning utgår från ett harm reduction-tänk. Det är också denna bild som mest stämmer in i den institutionella förståelse av boendet som kommunen som driver det har.

5.5 Den omsorgsfulla maktutövningen

Något som har varit ett återkommande narrativt tema i männen berättelser är hur de på olika sätt jämför boendet med ett fängelse. Ove lyfter upp de regler och den tillsyn som finns, så som begränsningar med utevistelser efter en viss tid, ingen rökning på rummet och ingen fri tillgång till alla lokaler. Franks och Stellas berättelser beskriver istället boendet som med frihet under ansvar. De anser inte att boendet är ett fängelse, men det faktum att de båda lyfter upp liknelsen utan att jag har lyft frågan, tyder på att de har fått höra liknelsen mer än en gång. De verkar känna en stor lojalitet gentemot boendet och dess personal. Men både Frank och Stellan berättar att man som boende kan råka ut för visitationer om personalen misstänker innehav av droger eller liknande. Detta är för dem båda en negativ aspekt av boendet. Stellan menar visserligen att han själv inte behöver oroa sig då han är på god fot med personalen. Men han har en vän som, enligt Stellan själv, blev avstängd från boendet över en natt då personalen hittat en vinöppnare, med en kniv på, på hans rum. Även Frank beskriver sig själv som en man med VIP status, men ibland har även han haft negativa upplevelser då personalen gått igenom hans byråådor. ”Ajabaja, inte titta i min byrååda”

säger Frank och skrattar. Han skrattar, men samtidigt beskriver han hur fel han anser att det är och att dessa kontrollformer måste vara olagliga, eller borde vara det.

I dessa berättelser dyker ytterligare ett gemensamt narrativt tema upp; den särbehandling som de alla tre upplever sker på stödboendet. Ove anser sig vara ett svart får, utpekad och ogillad av personal. Han menar att andra kommer undan med saker som han inte gör. Medan Frank betonar vikten av att sköta sina kort rätt för att få som man vill. Ett narrativt exempel på detta är det Frank lyfter upp när vi talar om boendets regler:

- Det står i reglerna, att reglerna är lika för alla, men de kör med individuella regler!

...

I: Kan du ge mig något exempel?

- Vi kan ta alkoholen. Ja, inga namn. Äh men jag kan säga så här en som heter xx. Han kan komma hit helrak och blir insläppt. Kan sitta och böka sig i matsalen. När personalen säger till honom går du upp och lägger dig. Han blir vansinnig men han gör det. Hade det varit någon annan så hade han åkt ut.

I: Hade du åkt ut?

...Nä det tror jag inte...om jag ska vara ärlig.

I: Vad är det som skillnaden då?

- Det fattar vi inte. Det är som jag kallar det individuella regler... Jaja du får ju lov att dricka ute och komma hit. Men exempelvis en som blåste, han blåste bara 0.45. Hade xx blåst hade han blåst 3.5.

Även om de alla upplever orättvisor och använder ordet fängelse i sina narrativ, använder de också ordet omsorg. Samtidigt som männen utsätts för ständig kontroll genom regler, tillsyn och visitationer, berättar de alla om en omsorgsfull personal. Järvinen och Mik-Meyer (2004b) lyfter upp svårigheten med att skilja på kontroll och hjälp inom de skandinaviska välfärdsinstitutionerna. Lågtröskelboende kan ses som är ett tydligt exempel på denna paradox. Den institutionella kontroll som utförs av personalen på boendet stämmer även överens med det Foucault (1986) kallar för pastoralmakt. Regleringsmekanismer som utgångsförbud, visitering och kontroll utövas under parollen; för klientens bästa. Klienterna antas behöva kontrollen för att överleva sitt missbruk och kontrollen ses därför som omsorg, ibland även av de boende själva. Boendet uppfyller därmed två av de tre grundpelare som den svenska narkotikapolitiken står på; kontroll och förebyggande arbete (Sahlin 2001). Frågan som kvarstår blir då vad som sker med den tredje grundpelaren, behandling. Blir klienterna, genom att bli förvisade till lågtröskelboenden även undantagna de lagar som den svenska narkotika politiken är byggd på? Blir de som kategoriseras som "hopplösa fall" undantagna nolltoleransen och istället medborgare i ett parallellt Sverige där harm reduction-politiken råder?

6. Diskussion

Efter att ha fått ta del av Frank, Ove och Stellans berättelser upplever jag en kluvenhet gentemot lågtröskelboendets vara eller att icke vara i sin nuvarande form. Ser man till Cresswells (2015) och Sibleys (1995) begreppsapparater kring exkluderande geografi går det inte att argumentera mot att männen faktiskt är exkluderade både geografiskt och socialt och genom detta har blivit stämplade som ”smuts” och ”out of place”. Det skulle då kunna argumenteras att männen, oavsett vad de själva tycker, är utsatta individer. Men faktum kvarstår, att de själva inte positionerar sig som utsatta. Det bör då föras en diskussion kring vad detta får för konsekvenser för de exkluderande processer som pågår i samhället. Om välfärdsinstitutionerna fortsätter att benämna alla klienter på lågtröskelboenden som utsatta, fortsätter även den exkluderande processen. Enligt Shibutani (1986) sker denna exkludering och placering av dessa klienter för att förhindra att kaos ska uppstå i vårt samhälle. Enligt Sibleys (1995) och Cresswells (2015) begreppsapparater är exkluderingen av den geografiska platsen skapad och upprätthålls av samhället. Frågan blir då huruvida det verkligen är för klienternas skull de exkluderats eller om det är för att samhällets levnadsstandard och rådande normer ska upprätthållas?

Männens placering utanför samhället skapar även begränsningar av deras rättigheter och möjligheter, exempelvis skaffa en lägenhet på egen hand (jfr Knutagård 2009). Sett utifrån ett harm reduction-perspektiv kan boendet ses som positiv maktutövning, där männen kan missbruka under kontrollerade former, vilket Stellan uppskattar (jfr Foucault 1986). Han trivs med sitt boende och den kontroll som finns. Enligt Stellans narrativ har alltså harm reduction-insatserna uppfyllt sin funktion. Att då benämna hans boende som en sista utpost riskerar att skapa en stigmatisering. Men det som anses som positiv maktutövning i Stellans fall blir svår för Frank och Ove att försvara sig mot. En fråga som uppstår är hur långt den pastorala makten i samhället bör gå? Hur långt kan man bestämma över en annan människas liv? Ska man för att det inte finns en lösning som passar Ove låta honom dricka fritt, tills hans kropp tillslut inte tål det mer? Hur kan man motivera det Ove upplever som en inlåsning och bestraffning med att det är för hans eget bästa? Hur förklarar man för Frank att hans bild av boendet inte stämmer överens med den institutionella förståelsen av boendet som myndigheterna har. Att han i denna mening inte kommit närmre sitt mål, vilket är eget boende utan snarare längre ifrån.

Snarare än att fundera på varför man har en sådan normaliserande praktik och enspårig behandlingssideologi, fortsätter välfärdsinstitutionerna att utgå från att det är klienterna det är fel på. En stor del i det hela är narkotikapolitikens målsättning; att få narkotikan att bli socialt förkastlig

(Hurme 2002). Detta leder till att vi genast placerar dessa klienter i negativt laddade kategorier med starka moraliska undertoner (Järvinen & Mik-Meyer 2004b). I en allt mer evidensbaserad socialtjänst där fokus ska ligga på den enskilde individen bör det finnas mer än två typer av klientmallar. För att kommunerna ska uppfylla lagen om att ta det yttersta ansvaret, förpassas de "icke-behandlingsbara" till en exkluderad plats i samhället, geografiskt, socialt och rättsligt. Frågan jag ställer mig är om dessa individer hamnat där de är på grund av att de konstant blivit placerade i facket "icke-behandlingsbara"? Borde det sociala arbetet istället omfamna en ny ideologi där harm reduction inte bara fungerar som livsuppehållande förvaring utan som en del av de tre grundpelarna; kontroll, förebyggande arbete och behandling.

7. Källförteckning

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). "Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen" I Göran Ahrne & Peter Svensson (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Becker, H. (2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. USA. A-Z förlag
- Bejerot, N. (1969). *Narkotika och narkomani*. Stockholm: Bonnier
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber
- Cresswell, T. (2015). *Place – an introduction*. 2 uppl. UK: Wiley Blackwell
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical studie of language*. Harlow: Longman.
- Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fejes, A. & Thornberg, R. (2009). "Kvalitativ forskning och kvalitativ analys". I Andreas Fejes & Robert Thornberg (red.): *Handbok i kvalitativ analys*. Stockholm: Liber AB.
- Foucault, M. (1986). "Makt och upplysning". I Mikael Löfgren och Anders Molander (red.): *Postmoderna tider*. Stockholm: Nordstedts
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population*. New York: Picador
- Goldberg, T. (2010). "Narkotika" I Ted Goldbergs (red.): *Samhällsproblem*. 7 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hurme, T. (2002). "Skadereduktion – ett begreppsligt problem i narkotikapolitiken". *Nordisk alkohol- och narkotikatidsskrift*. Vol, 19(4).
- Hydén, L. (2008). "Berättelseforskning". I Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur
- J.A. Inciardi & L.D. Harrison. (2000). "Introduction: The concept of harm reduction". I James A. Inciardi & Lana D. Harrison (red.): *Harm reduction*. London. Sage
- Johansson, A. (2005). *Narrativ och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Järvinen, M. & Mortensen, N. (2004b). "Det magtfulde møde mellem system og klient – teoretiske perspektiver". I Margaretha Järvinen, Jørgen Elm Larsen & Nils Mortensen. (red.): *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag
- Järvinen, M. (2004). "Alkoholfortællinger i et indtutionelt landskab". I Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.): *At skabe en klient*. 3.uppl. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag

- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2004a). ”Inledning: At skabe en klient”. I Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.): *At skabe en klient*. 3.uppl. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2004b). ”Instutionelle paradokser”. I Margaretha Järvinen & Nanna Mik-Meyer (red.): *At skabe en klient*. 3.uppl. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag
- Järvinen, M. (2013). ”Hjälpens universum- ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system.” I Anna Meeuwisse & Hans Swärd (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur
- Kristiansen, A. & Epsmarker, A. (2012). ”Sen är det ju mycket det här att man får vara ärlig också och det är man ju inte van vid”. *Working-paper serien*. Nr 4
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3.uppl. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, S., Sjöblom, Y & Lilja, J. (2008). ”En integrerande narrativmetoddiskussion via berättelseexempel från beroende av psykofarma”. I Sam Larsson, Yvonne Sjöblom & John Lilja (red.): *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (2008). ”Om val och evaluering vid narrativ forskning” I Sam Larsson, Yvonne Sjöblom & John Lilja (red.): *Narrativa metoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- May, T. (2013). *Samhällsvetenskaplig forskning*. 2.uppl. Lund: Studentlitteratur
- Nyström, A-S. (2012). ”Mellan empati och kritisk granskning” I Hildur Kalman & Veronica Lövgren (red.): *Etiska Dilemman*. Malmö: Gleerups
- Petersson, F. (2013) Kontroll av beroende. Malmö: Égalité
- Riley, D. & O’ Hare, P. (2000). ”Harm reduction: History, definition, and practice” I James A. Inciardi & Lana D. Harrison (red.): *Harm reduction*. UK. Sage
- Riessman, C. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. USA: Sage
- Sahlin, I. (1996). *På gränsen till bostad*. Lund: Arkiv förlag
- Sahlin, I. (2001). ”Gränskontroll och diciplin”. I Hildigunnur Ólafsdóttir (red.): *Skyldig eller sjuk? Helsingfors: NAD-publication Nr 40*.
- Sibley, D. (1995). *Geographies of exclusion*. New York: Routledge
- Socialstyrelsen. (2011). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 - omfattning och karaktär*. 2011-12-8
- Socialstyrelsen. (2012). *Kartläggning av läkemedelsassisterad behandling vid opiatberoende*. 2012-11-5
- Socialstyrelsen. (2015). *Nationella riktlinjer för vård och stöd vid missbruk och beroende – Stöd för styrning och ledning*. 2015-4-4

- Svedmark, E.I. (2012) ”Att skydda individen från skada” I Hildur Kalman & Veronica Lövgren (red.): *Etiska Dilemman*. Malmö: Gleerups
- Svensson, B. (2007). *Pundare, jonkare och andra*. 3 uppl. Stockholm. Carlssons
- Sveriges Television (2014) *FN: Sveriges narkotikapolitik lever inte upp till mänskliga rättigheter* <<http://www.svt.se/nyheter/vetenskap/fn-sveriges-narkotikapolitik-lever-inte-upp-till-manskliga-rattigheter> > (Hämtad 2015-11-09)
- Swärd, H. (2007). ”Om Outsiders och att hålla normalitetsdjävulen i schack” I Kerstin Svensson (red.): *Normer och normaliteter i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Swärd, H. (2008). *Hemlöshet*. 2.uppl. Lund: Studentlitteratur
- Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis*. Malmö: Gleerups
- Trots, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. 3.uppl. Lund: Studentlitteratur
- Vetenskapsrådet (2015) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (Hämtad 2015-12-08)
- Wenneberg, S. (2010). *Socialkonstruktivism - positioner, problem och perspektiv*. 2.uppl. Malmö: Liber AB
- Winther Jörgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Öberg, P. (2011). ”Livshistorieintervjuer” I Göran Ahrne & Peter Svensson (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber

Bilaga 1

Socialhögskolan
2015-11-12

Informerat samtycke

Mitt namn är Rebecca och jag vill i samband med min C-uppsats utföra intervjuer med boende på så kallade stödboenden i Helsingborgs stad. Syftet med mina intervjuer är att undersöka de boendes livsberättelser och de upplever sitt boende och sin nuvarande livssituation.

Deltagandet i intervjun är frivilligt och kommer att spelas in för att sedan, helt eller delvis, transkriberas ordagrant av mig. Du kan när som helst ta tillbaka ditt samtycke till att delta i studien, vilket innebär att jag kommer att radera intervjun och därmed inte använda den till min uppsats. Allt intervjumaterial som jag samlar in till denna uppsats kommer att behandlas konfidentiellt och förvaras oåtkomligt för obehöriga. Då jag redovisar resultatet av intervjuerna kommer detta genomföras på ett sätt så att din identitet förblir anonyma. När uppsatsen är färdigskriven kommer du, om du vill, få möjlighet att ta del av den.

Handledare för uppsatsen är Ulrika Levander, lektor vid Socialhögskolan, Lunds Universitet. Om du vill ha mer information om projektet eller undrar över någonting, kontakta gärna mig eller min handledare.

Rebecca Månsson
Socionomstudent
Socialhögskolan, Lunds Universitet
0730-223381
rebeccamansson@gmail.com

Ulrika Levander,
Lektor/ Handledare
Socialhögskolan, Lunds Universitet
0709 – 901790
ulrika.levander@soch.lu.se

Undertecknad samtycker härmed till att delta i studien. Jag är informerad om att allt deltagande är frivilligt och när som helst kan avbrytas på min egen begäran.

----- / -----
Ort Datum (år-mån-dag)

Underskrift Namnförtydligan

